

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

TEOLOGICZNE I NORMATYWNE ZASADY WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH W MINISTERIALNEJ POSŁUDZE KAPŁANÓW

WPROWADZENIE

Od czasu Vaticanum II wierni świeccy uczestniczą w coraz większym stopniu w misji całego Kościoła, polegającej na kontynuacji zbawczego dzieła Chrystusa. Obok pasterzy Kościoła (*ministri sacri*), którzy są w nim znakiem Chrystusa Głowy Kościoła, także świeccy, na mocy uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym, mają prawo i obowiązek aktywnie współdziałać w misji i budowaniu Kościoła, stosownie do otrzymanych charyzmatów i zleconych im przez hierarchię posług (por. KK 33; DA 24)¹

Ogólne zasady i formy uczestnictwa świeckich w misji Kościoła zawarte w nauce Soboru starano się w okresie posoborowym bliżej określić. Dlatego w 1975 r. w Kongregacji Kultu Bożego przygotowywano Dyrektorium o ministeriach świeckich² Dyrektorium składało się ze wstępu, trzech rozdziałów i zakończenia (razem 46 numerów). W rozdziale I zawarto ogólne zasady posługi świeckich (nr 4-17); w rozdziale II omówiono zwyczajne posługi świeckich we wspólnocie liturgicznej, kryteria wyboru posługujących, ich formację i ustanawianie (nr 18-26). Rozdział III dotyczył szczególnych posług liturgicznych, które mogą pełnić świeccy na mocy upoważnienia władzy kościelnej, a wśród nich wyliczono następujące: prowadzenie niedzielnych cele-

---

Ks. dr Czesław KRAKOWIAK – starszy wykładowca Katedry Teologii Liturgii Instytutu Liturgiczno-Homiletycznego KUL; adres do korespondencji: ul. Bernardyńska 7D/5, 20-109 Lublin; e-mail: krakowiak@futuro.pl.

¹ Zob. R. K a m i ń s k i. *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997 s. 57-218.

„Notitiae” 12:1976 s. 61; zob. A. B u n i g n i. *La riforma liturgica (1948-1975)*. Roma 1982 s. 737-738.

bracji słowa Bożego i nabożeństw eucharystycznych, udzielanie Komunii świętej, udzielanie chrztu i błogosławienie małżeństw, prowadzenie celebracji pokutnych i Liturgii Godzin, udzielanie sakramentaliów i organizowanie nabożeństw, posługa chorym³ Dyrektorium to jednak nie ujrzało światła dziennego i pozostało z archiwach Kongregacji.

Jan Paweł II w liście z okazji 25. rocznicy ogłoszenia Konstytucji o Liturgii świętej⁴ do pozytywnych rezultatów odnowy liturgicznej zalicza także „posługi sprawowane przez świeckich i zadania podjęte na mocy powszechnego kapłaństwa, w które zostali wszczepieni przez chrzest i bierzmowanie” (nr 12). Jednocześnie zwraca uwagę na pewne dewiacje w tej dziedzinie, które pojawiły się w Kościele, a wynikające z „zacierania różnic między kapłaństwem służebnym, związanym ze święceniami, i kapłaństwem powszechnym wiernych, które posiada swój fundament we chrzcie świętym” (nr 13).

Papież przypomniał naukę Kościoła o obecności Chrystusa w osobie celebrującego kapłana (por. EM 9), który „nie tylko jest powołany do tej funkcji, lecz przez fakt otrzymania święceń kapłańskich został posłany, aby działał «in persona Christi»” (nr 7). Liturgia objawia Kościół, w niej przeżywana jest tajemnica Kościoła w jego jedności i różnorodności, w niej także wszyscy ochrzczeni wypełniają „stosownie do stopnia święceń i urzędów” (KL 26) właściwe sobie funkcje liturgiczne jako realizację swego uczestnictwa w jednym kapłaństwie Chrystusa (nr 10).

Właściwe wypełnianie własnego posłannictwa w Kościele, tak przez duchownych, na mocy święceń, jak świeckich, na mocy kapłaństwa wspólnego, wymaga – zdaniem Papieża – pogłębionej „formacji biblijnej i liturgicznej całego ludu Bożego, pasterzy i świeckich” (nr 15). Jest ona niezbędna zwłaszcza dla tych świeckich, którzy w wielu krajach powoływani są do podejmowania w coraz większym stopniu odpowiedzialności za wspólnotę kościelną (nr 15). Świeccy, mężczyźni i kobiety, w ramach tej odpowiedzialności, mogą otrzymać od Kościoła zlecenie do pełnienia nowych funkcji liturgicznych (nr 17).

Od Soboru Kościół nie tylko ciągle wzywa świeckich do włączania się w prowadzone przezeń dzieło ewangelizacji świata, ale także wyraża radość z ich coraz aktywniejszego w nim uczestnictwa. Potwierdził to Synod Biskupów z 1987 r., podkreślając znaczenie współpracy między kapłanami, zakon-

³ B u g n i n i. *La riforma liturgica* s. 738.

⁴ *List Apostolski „Vicesimus quintus annus” w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia Konstytucji soborowej „Sacrosanctum Concilium” o świętej liturgii.* Watykan 1988.

nikami i świeckimi w celebrowaniu liturgii, głoszeniu słowa Bożego, w katechezie oraz w podejmowaniu na stałe w Kościele licznych posług i zadań⁵

W posynodalnej adhortacji *Christifideles laici* (ChL) Jan Paweł II zaapelował do duchownych: „Pasterze winni uznawać i popierać rozwój tych posług, urzędów i funkcji (*laicorum ministeria, officia et munera*), które opierają się na sakramentalnym fundamencie chrztu, bierzmowania, a w wielu wypadkach także małżeństwa i są spełniane przez katolików świeckich” (ChL 23). Jednocześnie zwrócił uwagę na dwie pokusy związane z zaangażowaniem świeckich w Kościele: pokusę „tak wielkiego zaangażowania się w posługi i zadania kościelne”, że powodowało ono zaniedbywanie ich specyficznych obowiązków w życiu zawodowym, społecznym, gospodarczym, kulturalnym i politycznym, oraz pokusę „oddzielania wiary od życia, przyjęcia Ewangelii od konkretnych działań w sferze różnego rodzaju rzeczywistości doczesnych i ziemskich” (ChL 2)⁶ Dlatego celem adhortacji jest pobudzenie i ożywienie uczestnictwa świeckich w misji Kościoła, ale także odpowiedzialności za zachowanie jedności Kościoła w jego posługiwaniu⁷

O ważności, potrzebie, a nawet konieczności udziału wiernych świeckich w całym posługiwaniu pastoralnym prezbiterów, a nie tylko w czasie liturgii, świadczy chociażby symposium zorganizowane przez Kongregację ds. Duchowieństwa w Watykanie w dniach 12-22 kwietnia 1994 r. nt. „Udział wiernych świeckich w duszpasterskiej posłudze prezbiterów”⁸

W przemówieniu na zakończenie symposium Jan Paweł II zwrócił uwagę, że problem uczestnictwa świeckich w posługiwaniu w Kościele winien być widziany i rozpatrywany na bazie organicznej i dynamicznej wizji Kościoła, który od Ducha Świętego posiada strukturę hierarchiczną⁹ W obecnej sytuacji Kościoła, gdy w wielu regionach brak kapłanów dla zaspokojenia potrzeb pastoralnych wiernych, konieczna jest większa niż dotychczas współpraca

⁵ J a n P a w e ł I I. *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”* Poznań 1989 (dalej: ChL) nr 2.

⁶ Zob. J. M i c h a l i k. *Świat podstawowym polem działalności świeckich*. „Ateneum Kapłańskie” 85:1993 t. 121 s. 53-58.

⁷ Zob. A. Z u b e r b i e r. *Współodpowiedzialność świeckich w zbawczym postępowaniu Komunii Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie” 82:1990 t. 114 s. 388-396; S. N a g y. *Świeccy w komunijnej wspólnoty Kościoła*. Tamże s. 377-387

⁸ „L'Osservatore Romano” 15:1994 nr 8 s. 21, zob. J. G ó r z y ń s k i. *Udział wiernych świeckich w pastoralnej posłudze prezbiterów*. „Collectanea Theologica” 65:1995 fasc. 1 s. 139-144.

⁹ J a n P a w e ł I I. *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła*. „L'Osservatore Romano” 15:1994 nr 8s. 21-23

świeckich, zawsze jednak „w granicach wyznaczonych przez sakrament oraz przez odmienną charyzmatów i funkcji kościelnych”¹⁰ Jednocześnie wskazał na konieczność dokładnego określenia sensu terminu „posługa” w znaczeniu teologicznym i prawnym. Powołując się na KK 32, KPK kan. 211, adhortacje *Christifideles laici* nr 55 i *Redemptoris missio* nr 71, Papież przypomniał, że Kościół jest ze swej natury rzeczywistością odmienną od zwykłych społeczności ludzkich, i dlatego nie można bezkrytycznie wprowadzać do Kościoła mentalności i praktyk ukształtowanych przez pewne nurty kulturowe i społeczno-polityczne naszej epoki¹¹ Budowanie i umacnianie jedności Kościoła „nie dokona się bowiem ani przez «klerykalizację» wiernych świeckich, ani przez «laicyzację» kapłanów”¹²

I. INSTRUKCJA *ECCLESIAE DE MYSTERIO*¹³ O WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH W POSŁUGIWANIU KAPŁAŃSKIM

Instrukcja Stolicy Apostolskiej *Ecclesiae de mysterio* z 15 sierpnia 1997 r., dotycząca niektórych zagadnień związanych ze współpracą świeckich w wy-

¹⁰ Tamże nr 2.

¹¹ Tamże nr 3; por. Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium o posłudze i życiu presbiterów*. Città del Vaticano 1994 nr 17.

¹² J a n P a w e ł II. *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła* nr 4.

¹³ *Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem*. AAS 89:1997 s. 852-877; „Notitiae” 34:1998 s. 9-42, wraz z krótką wypowiedzią sekretarza Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów abpa G. M. Agnielo (tamże s. 43-45). Tłumaczenie polskie: *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. „L'Osservatore Romano” 19:1998 nr 12 s. 30-40 (dalej: Instrukcja). Zob. P K r ä m e r. *Die Mitarbeit der Laien im pastoralen Dienst. Kirchenrechtlichen Anmerkungen zur römischen Instruktion vom 15. August 1997* „Klerusblatt” 78:1998 s. 5-6. W języku polskim omówienia tego dokumentu dokonał W Góralski w „Niedzieli” nr 5, 7 i 9 z 1998 r. Krytyczne komentarze do Instrukcji: J. B r e m e r. „Zapchajdziury” nie do zastąpienia. „Tygodnik Powszechny” 1998 nr 4; Z. D a n i e l e w i c z. *Instrukcja „po polsku”* Tamże nr 14; A. S k o w r o n e k. *Perspektywy bycia księdzem. Polemika wokół rzymskiej instrukcji na temat współpracy księży i świeckich*. „Przegląd Powszechny” 1998 nr 3 s. 339-349; B. P y l a k. *Świeccy w Kościele współpraca czy rywalizacja?* „Biuletyn KAI” nr 21 z 26 maja 1998 s. 24-25; J. R a t z i n g e r. *Kilka uwag na temat zasad i kwestii doktrynalnych*. „L'Osservatore Romano” 19:1998 nr 12 s. 47-48; W A y m a n s. *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*. Tamże s. 41-43; H. S c h a m b e c k. *Struktura laikatu*. Tamże s. 43-44; F. M o r a l g l i a. *Pozytywna rola świeckich w Kościele*. Tamże s. 45-46; F. X. M a i e r. *Refleksje o wiernych nie wyświęconych i o posłudze kapłańskiej*. Tamże s. 46-47

konywaniu posługi kapłańskiej, ma ścisły związek z sympozjum watykańskim z 1994 r. oraz przemówieniem Papieża do jego uczestników, na które także często się powołuje. Jest ona odpowiedzią na kierowane do różnych Kongregacji pytania dotyczące zaangażowania świeckich w posługiwanie, które do tej pory wykonywali jedynie posiadający święcenia (*ministri sacri*). Przyczyny tego zjawiska związane są głównie z brakiem odpowiedniej liczby duchownych, ale także niekiedy z niewłaściwie rozumianą rolą i zadaniami świeckich w wypełnianiu misji Kościoła. Stąd w niektórych Kościołach lokalnych pojawiły się praktyki niezgodne z Tradycją Kościoła i obowiązującymi normami prawnymi. Chodzi głównie o podejmowanie przez świeckich posługiwania właściwego jedynie posiadającym święcenia, a dotyczącego wszystkich trzech głównych zadań własnych związanych z kapłaństwem służebnym.

Instrukcja zarówno w swojej części doktrynalnej, jak i wskazaniach praktycznych opiera się na nauce Vaticanum II, Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. oraz na aktualnym Magisterium Kościoła. Skierowana jest do biskupów, a jej wskazania powinny być wiernie zachowywane (*ut fideliter adhibeatur*). Nie dotyczy ona w pierwszym rzędzie spraw związanych ze zwykłymi posługami świeckich, które mogą oni wypełniać na mocy kapłaństwa wspólnego z chrztem i bierzmowania, lecz takich posług, które z natury rzeczy związane są z posługą kapłańską (*sacerdotum ministerium, cleri sacri ministerium*) i wymagają wyraźnego zlecenia ze strony hierarchii Kościoła.

Jeśli chodzi o walor tej Instrukcji, to opiera się ona na już wcześniej wydanym prawie kościelnym, dlatego nie stanowi żadnego nowego prawa, lecz jedynie przypomina i powołuje się na prawo już obowiązujące. Skierowana jest do biskupów jako pasterzy Kościoła i należy ją rozumieć w duchu kan. 34 § 1 i § 2 KPK¹⁴

Instrukcja we wstępie szkicuje tło teologiczne i pastoralne, które stało się inspiracją do udzielenia przez Kościół „jasnej i autorytatywnej odpowiedzi” na pytania kierowane do Stolicy Apostolskiej przez duchownych i świeckich, a dotyczące „nowych form działalności «duszpasterskiej» wiernych nie mających święceń na terenie ich parafii i diecezji”¹⁵ W pierwszej części Instrukcji zostały przypomniane najważniejsze zasady teologiczne (*theologica principia*), a w części drugiej wskazania praktyczne (*practicae dispositiones*) dotyczące współpracy świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów

¹⁴ K r ä m e r. *Die Mitarbeit der Laien* s. 5.

¹⁵ Instrukcja s. 31

Reakcje i pierwsze komentarze po ukazaniu się Instrukcji wskazywały na znaczne niezadowolenie z niej zarówno części biskupów, do których jest skierowana, jak i świeckich, których bezpośrednio dotyczy. Jak pisze A. Skowronek, Instrukcja wywołała „niespotykany oddźwięk, w większości krytyczny, i to zarówno w szerokich kręgach wiernych, jak i – co w procesie recepcji postanowień Stolicy Apostolskiej stanowi zapewne swoiste *novum* – wśród wielu biskupów”¹⁶

O ile w zasadzie nie kwestionowano zasad teologicznych zawartych w pierwszej części Instrukcji (nr 1-4), o tyle wiele krytycznych uwag i zastrzeżeń wzbudziły jej postanowienia praktyczne (nr 1-13). Zdaniem A. Skowronka krytyka ta ze strony duchownych (biskupów i księży) ma związek nie tyle z miejscem i rolą świeckich w Kościele, ile raczej z ukrytym w Instrukcji pytaniem o tożsamość i samoświadomość księdza, czyli „Do czego potrzebny jest dzisiaj ksiądz?”¹⁷

---

¹⁶ S k o w r o n e k. *Perspektywy bycia księdzem* s. 339; zob. G. G i l s o n (abp Sens-Auxerre). *A propos de l'Instruction romaine sur la collaboration des prêtres et de laïcs*. „Documentation catholique” 80:1998 s. 130-131. Zdaniem abpa G. Gilsona szczegółowe przepisy dyscyplinarne winny być wydawane przez biskupa miejsca, który informuje o nich Stolicę Apostolską w czasie wizyty *ad limina*. Najbardziej krytyczną opinię o Instrukcji wyraził emerytowany biskup Innsbrucka R. Stecher w artykule *Dem Heil dienen*, zamieszczonym na łamach „Herder Korrespondenz” (52:1998 s. 31-34). Zarzuca on Kościołowi, że nie zależy mu na tym, aby wierni przyjmowali sakramenty święte (tamże s. 33). Inne komentarze zob. *Laieninstruktion: Vielstimmiges und meist kritisches Echo*. „Herder Korrespondenz” 52:1998 s. 11-12; P H ü n e r m a n n. *Laien nur Helfer? Anmerkungen zur jüngsten römischen Instruktion*. Tamże s. 28-31; S. K n o b l o c h. *Zurück vor das Konzil? Zur römischen Instruktion über die Mitarbeit der Laien am Dienst der Priester*. „Orientierung” 62:1998 s. 50-54. Podobne stanowisko reprezentowali liczni biskupi Anglii i Walii oraz Szwajcarii. Zob. „Herder Korrespondenz” 52:1998 s. 11-12; S k o w r o n e k. *Perspektywy bycia księdzem* s. 345. W Polsce krytyczne uwagi pod adresem Instrukcji wyraził też na łamach „Tygodnika Powszechnego” Z. Danielewicz pisząc m.in.: „Jeśli więc dokumenty soborowe czy *Christifideles Laici* czytane będą przez pryzmat Instrukcji, to proces promocji świeckich może ulec spowolnieniu” (*Instrukcja „po polsku”* s. 10).

¹⁷ S k o w r o n e k. *Perspektywy bycia księdzem* s. 342. Ostrą krytykę Instrukcji opublikował wspomniany już profesor teologii dogmatycznej z Tybingi P H ü n e r m a n n w artykule *Laien nur Helfer?* na łamach „Herder Korrespondenz”. Zarzucił jej twórcom wręcz brak kultury prawnej, która ma się wyrażać w tym, że zwykła instrukcja traktowana jest jak prawo. Mimo iż Instrukcja została zaaprobowana przez Papieża *in forma specifica*, jego zdaniem nie ma ona waloru prawa znoszącego wcześniej wydane normy prawne. P H ü n e r m a n n bardzo mocno sprzeciwia się również zasadzie, że Rady Parafialne mają jedynie głos doradczy. Jego zdaniem tego rodzaju uregulowania prawne nie świadczą o odpowiedzialnym traktowaniu świeckich: „In solch einer Regelung finden die Mündigkeit und Verantwortlichkeit der Laien keinen angemessenen Ausdruck” (s. 31). Pogląd ten ma związek z tym, że P H ü n e r m a n n opowiada się za synodalnym kierowaniem Kościołem. W diecezjach niemieckich, z wyjątkiem diecezji

II. MINISTERIUM DUCHOWNYCH I MINISTERIUM ŚWIECKICH

Zanim przejdziemy do ogólnego wskazania istotnych zasad teologicznych, na których powinna opierać się współpraca świeckich w posłudze pasterskiej kapłanów, oraz zasad prawnych, które określają jej zakres i konkretne formy, należy dokładnie określić terminologię występującą w dokumentach Kościoła, a odnoszącą się do wykonywania własnego posłannictwa świeckich i duchownych. Na znaczenie stosowania właściwej terminologii oraz konieczność uściślenia i rozgraniczenia różnych znaczeń terminu „posługa” (*ministerium*) w języku teologii i prawa kościelnego Papież zwracał już uwagę w przemówieniu na wspomnianym sympozjum watykańskim w 1994 r., uzasadniając to tym, że przyjął się od pewnego czasu zwyczaj określania „posługami” (*ministeria*) nie tylko „tych *officia* i *ministeria*, które sprawują kapłani na mocy sakramentu święceń, ale także tych, które na mocy kapłaństwa wszystkich ochrzczonych sprawują wierni świeccy”¹⁸

Chodzi o następujące terminy występujące w nauczaniu Kościoła, w prawie kanonicznym i w teologii: *minister*, *ministerium*, *officium*, *munus*, *servitium*. W Instrukcji pojawiają się ponadto następujące określenia, które odnoszą się jedynie do tych, którzy przyjęli sakrament święceń: *ministri ordinati*, *ministerium ordinatum*, *ministerium pastorale*, *ministerii ordinati officia*, *ministerium sacerdotale*, *officium pastorale*, *sacri pastores*, *munera propria Ordinis suscepti*. Z kolei wszyscy inni, pełniący w Kościele jakiegokolwiek *ministeria*, *munera*, *munia*, *functiones*, *munus functionum*, *ministerio liturgico*, *officia* na mocy sakramentu chrztu i kapłaństwa wspólnego, nazywani są *ministri non ordinati*. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w tłumaczeniu Instrukcji na język polski często te same terminy łacińskie różnie są tłumaczone i przez to mogą prowadzić do wspomnianego przez Papieża niewłaściwego patrzenia na posługiwanie duchownych i świeckich.

W dziele budowania Kościoła wszyscy, zarówno duchowni jak i świeccy, wypełniają *ministerium*, ale zawsze właściwe własnemu stopniowi uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa według zasady: *diversitas officiorum sed unus Spiritus* (por. 1 Kor 12, 1-11; KK 7).

Rottenburg-Stuttgart, wybiera się przewodniczącego Rady Parafialnej spośród świeckich. Proboszczowi przysługuje prawo weta jedynie w sprawach pastoralnych i liturgicznych.

¹⁸ J a n P a w e ł II. *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła* nr 3.

Dla właściwego zrozumienia istotnej różnicy, jaka zachodzi między posługą związaną ze święczeniami a posługą świeckich, należy zatem dokładnie określić znaczenie wymienionych wyżej łacińskich terminów, a zwłaszcza: *minister*, *ministerium*, *munus*, *officium ecclesiasticum*, *ministerium pastorale* i *servitium*¹⁹

Termin *minister* oznacza członka hierarchii jako szafarza sakramentów, ale także ministranta²⁰ oraz wszystkich posługujących w czasie liturgii, dlatego prawo kościelne rozróżnia między tymi, którzy są *ministri sacri*, nazywając ich również *ministri ordinati*, oraz innymi, którzy chociaż także nazywani są *ministri*, nie przysługuje im jednak tytuł „święty”, gdyż nie otrzymali święceń (*ordinatio*), lecz zostali ustanowieni (*institutio*, *collatio*), aby spełniać ściśle określone funkcje w czasie zgromadzeń liturgicznych²¹ Najważniejszym zatem kryterium podziału posług i rodzajów posługiwania w Kościele są przyjęte święcenia (*ordinatio*) lub ich brak²²

Przez sakrament święceń chrześcijanin otrzymuje w Kościele „świętą władzę” (*potestas sacra*) dla wykonywania „świętej posługi” dla dobra ludu Bożego²³ Tylko *ministri sacri*, czyli *ordinati*, pełnią „świętą posługę” (KPK kan. 207 § 1). Kodeks Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego nie definiuje pojęcia *ministri sacri*, czyni to wydany później Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, określając, że świętymi szafarzami są chrześcijanie, którzy wybrani przez kompetentny autorytet kościelny, poprzez dar Ducha Świętego przekazany im w czasie święceń, zostali ustanowieni do sprawowania posługi w Kościele, uczestnicząc w posłannictwie i władzy Chrystusa Pasterza²⁴

¹⁹ P E r d ö. *Ministerium, munus et officium in Codice Iuris Canonici*. „Periodica de re morali, canonica, liturgica” 78:1989 s. 423-432.

²⁰ „Si in Missa cum populo unus tantum minister adest, ipse diversa munera exercere potest” (*Introductio Generalis Missalis Romani* nr 72).

²¹ *Pontificale Romanum. De institutione lectorum et acolythorum*. Typis Polyglottis Vaticanis 1972. Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Obrzęd ustanowienia lektorów i akolitów*. „Collectanea Theologica” 43:1973 fasc. 4 s. 52-54.

²² Zob. P K r ä m e r. *Duszpasterskie posługi i urzędy*. „Communio” 17:1997 nr 3 s. 102-111

²³ „Chrystus Pan dla pasterzowania Ludowi Bożemu i ustawicznego jego pomnażania ustanowił w swym Kościele różne posługi (*varia ministeria instituit*), które mają na celu dobro całego Ciała. Wyposażeni bowiem w świętą władzę, szafarze służą braciom swoim (*ministri enim, qui sacra potestate pollent, fratribus suis inserviunt*)” (KK 18; por DK 2).

²⁴ „Clerici, qui etiam ministri sacri vocantur, sunt christifideles, qui ab auctoritate competentis ecclesiasticae electi per donum Spiritus Sancti in sacra ordinatione receptum deputantur, ut in Christi Pastoris missione et potestate partem habentes Ecclesiae sint ministri” (*Codex*

Pojęcia „święty szafarz” i „święta posługa” nie odnoszą się jednak jedynie do funkcji liturgicznych, lecz dotyczą całości posługiwania w Kościele tych, którzy przyjęli sakrament święceń. Według adhortacji *Pastores dabo vobis* stanowi to konstytutywny element Kościoła, istniejący od jego początków²⁵ (nr 16; por. KK 10). KPK zna również pojęcie szafarza nadzwyczajnego (*minister extraordinarius*), lecz odnosi je jedynie do udzielających Komunii świętej (kan. 910 § 1; 943; por. kan. 230 § 2).

Termin *ministerium* w znaczeniu podstawowym oznacza „służbę” służenie komuś, nie zawsze wyraźnie różne od powierzonego do wykonania zadania. Najstarsze znaczenie tego terminu wskazuje na „wykonywanie czynności niższych od funkcji kapłańskiej”²⁶ W rozumieniu KPK *ministerium* odnosi się do czynności i całości praw oraz obowiązków związanych ze zleceniem na stałe (*stabiliter* – kan. 230 KPK) danej osobie określonej posługi we wspólnocie Kościoła. W KPK, pod wpływem nauki Vaticanum II o kapłaństwie służebnym, często określa się tym terminem także czynności wykonywane przez szafarzy posiadających święcenia²⁷

Obok terminu *ministerium* w prawie kościelnym występują ponadto terminy *officium ecclesiasticum* i *munus*²⁸ Według KPK *officium ecclesiasticum*, czyli „urząd kościelny”, „jest jakimkolwiek ustanowionym na stałe zadaniem (*munus*) z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego” (kan. 145 § 1)²⁹ Wynika stąd, że *officium ecclesiasticum* może odnosić się nie tylko do zadań związanych ze sprawowaniem liturgii, lecz obejmuje różne rodzaje posługiwania w Kościele dla duchowego dobra wiernych. Takie rozumienie tego terminu „pozwała na nazwanie urzędami kościelnymi także różnych funkcji, które są dostępne dla świeckich”³⁰ Mówi o tym wyraźnie kan. 228 § 1: „Odpowiednio przygotowani świeccy są zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi (*sunt habiles ut a sacris Pastoribus ad illa officia ecclesiastica et munera assumantur*),

---

Canonum Ecclesiarum Orientalium kan. 323 § 1, 2) i dodaje: „Ratione sacrae ordinationis clerici ex divina institutione a ceteris christifidelibus distinguuntur”

²⁵ J a n P a w e ł II. Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*. Roma 1982 (dalej: PdV).

²⁶ P E r d ö. „*Sacra ministeria*” a publiczne funkcje w Kościele. „*Communio*” 17:1997 nr 3 s. 55.

²⁷ Tamże s. 60.

²⁸ Tamże s. 53-55.

²⁹ „*Officium ecclesiasticum est quodlibet munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum in finem spiritualem exercendum*”

³⁰ E r d ö. „*Sacra ministeria*” a publiczne funkcje w Kościele s. 53.

które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa” *Officia* te jednak mogą być im zlecone do wypełniania *n i e n a s t a ł e*, lecz tylko na pewien czas.

Termin *munus*, z nielicznymi wyjątkami, prawie zawsze oznacza zadanie do wykonania, ze szczególnym akcentem teologicznym w odniesieniu do *tria munera* Chrystusa i Kościoła³¹ *Munus* odnośnie do sprawowania liturgii oznacza funkcję, którą można zlecić do wykonania każdemu świeckiemu.

W KPK wyliczone są jedynie dwie posługi (*ministeria*), które mogą być na stałe udzielone (*collatio*) świeckim: posługa lektora i posługa akolity (kan. 230 § 1)³² Natomiast obok posług istnieją także inne liczne funkcje (*munerera*), które na mocy zlecenia (*ex temporanea deputatione*) w czasie liturgii mogą spełniać świeccy (por. kan. 230 § 2 i § 3).

Z przeprowadzonej analizy znaczenia używanej w Kościele terminologii wynika, że termin *officium* odnosi się najczęściej do posługi „świętych szafarzy”, którzy z tytułu sakramentu święceń pełnią w Kościele *ministerium pastorale*, natomiast *ministerium* i *munus* wypełniają zarówno posiadający święcenia, jak i świeccy ustanowieni lub wyznaczeni do konkretnych posług lub funkcji w czasie celebracji liturgicznych. Zawsze jednak tak duchowni, jak świeccy spełniają *servitium*, które oznacza działalność, poprzez którą członkowie Kościoła kontynuują w Kościele i w świecie „misję i posługę Chrystusa” (por. KK 18; 34).

Są jednak w Kościele takie posługi, których „ontologicznie nie mogą spełniać osoby nie mające święceń, bądź też czynności, do których materialnie zdolni są wszyscy wierni”³³ Chociaż w Kościele istnieje różnorodność posługiwanie, jego posłannictwo jest jedno i mają w nim udział zarówno duchowni, jak i świeccy (por. DA 2; KKK 837). Odmienność posługiwanie duchownych i świeckich ma swoją teologiczną podstawę w samej naturze Kościoła, jego hierarchicznej i sakramentalnej strukturze. Dlatego Instrukcja mówi o „*unitas ac distinctio officiorum ministerialium*” (nr 2).

³¹ Tamże.

³² Zob. J. D y d u c h. *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 38:1985 s. 16-28; t e n ż e. *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*. Tamże 40:1987 s. 133-141

³³ E r d ö. „*Sacra ministeria*” a publiczne funkcje w Kościele s. 59.

III. TEOLOGICZNE ZASADY WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH W MINISTERIALNEJ POSŁUDZE KAPŁANÓW

Opierając się na dokumentach Vaticanum II i całym nauczaniu Kościoła po tym Soborze można sformułować najważniejsze teologiczne podstawy i zasady współpracy świeckich z kapłanami w wypełnianiu ich własnego, opartego na sakramencie święceń *ministerium sacerdotale*, na które składają się różne posługi, mające jeden fundament i tworzące niepodzielną całość. Instrukcja mówi o „*unitas ac distinctio officiorum ministerialium*” (nr 2). *Katechizm Kościoła Katolickiego* natomiast stwierdza jednoznacznie, że „pełniący urząd święceń wykonują swoją posługę wobec Ludu Bożego przez nauczanie (*munus docendi*), kult Boży (*munus liturgicum*) i rządy pasterskie (*munus regendi*)” (KKK 1592). W tym potrójnym posługiwaniu kapłanów mogą i powinni współdziałać z nimi wierni świeccy. Pierwszą i najważniejszą podstawą teologiczną tej współpracy jest nauka o Kościele jako ludzie Bożym oraz Kościele jako *communio*³⁴, o istotnej różnicy między kapłaństwem wspólnym i kapłaństwem służebnym, własnej tożsamości w Kościele świeckich i duchownych, która różnicuje ich specyficzne *ministerium* w wypełnianiu jednego posłannictwa Kościoła zleconego mu przez Chrystusa.

1 *Kościół jako kapłański lud Boży i wspólnota ochrzczonych*

Kościół jako nowy lud Boży tworzą wszyscy ochrzczeni (*christifideles*), wśród których są wierni świeccy – *laici* oraz *ministri sacri*, czyli *clerici* (KPK kan. 207). Jedni i drudzy mają określone prawa i obowiązki (*iura et obligationes* – por. KPK kan. 208-223), wśród których najważniejszymi są dążenie do świętości, stosownie do własnej pozycji w Kościele, i przyczynianie się do jego wzrostu (KPK kan. 210) oraz współpraca w głoszeniu zbawienia wszystkim ludziom (KPK kan. 211)³⁵

³⁴ Zob. Kongregacja Nauki Wiary. *List do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია*. „L'Osservatore Romano” 13:1992 nr 10 s. 37-41, J. R a t z i n g e r. *Kościół jako komunია*. Tamże s. 41-43; I. B o k w a. *Kościół jako wspólnota*. Wokół dokumentu Kongregacji ds. Doktryny Wiary. „Przegląd Powszechny” 1993 nr 1 s. 30-41.

³⁵ R. S o b a ń s k i. *Eklezjologia nowego KPK na przykładzie pierwszej księgi*. „Prawo Kanoniczne” 27:1984 nr 3-4 s. 248; zob. t e ń z e. *Eklezjologia nowego KPK*. Tamże 28:1985

Teologiczną racją tego współdziałania jest chrzest włączający do Kościoła, który jest także podstawą udziału w kapłaństwie Chrystusa. W Kościele jako *communio* wszyscy jego członkowie są równi w godności dzieci Bożych, ale istnieją różnice w powołaniach, stanach życia, posługach, charyzmatkach i zakresie odpowiedzialności (por. KK 32; KPK kan. 208). Kościół jest także widzialną społecznością wierzących. W Kościele jako *societas* od starożytności znany był podział na władzę uświęcania związaną z sakramentem święceń i władzę jurysdykcji do kierowania Kościołem jako społecznością³⁶ Sobór mówi wyraźnie o *potestas sacra* wynikającej z przyjętych święceń³⁷ Władza rządzenia (*potestas regiminis*), zwana także władzą jurysdykcji, istnieje w Kościele z Bożego ustanowienia, a otrzymać ją są zdolni (*habiles sunt*) jedynie ci, którzy otrzymali święcenia. Nikt, kto nie przyjął sakramentu święceń, nie może otrzymać w Kościele urzędu (*officium*), z którym związane jest pełne duszpasterstwo wymagające kapłaństwa służebnego (por. KPK kan. 129 § 1 i 150). Wierni świeccy jednak mogą współdziałać w wykonywaniu tej władzy, zgodnie z przepisami prawa (KPK kan. 129 § 2).

Tożsamość świeckich, według KPK, określają cztery elementy: (1) chrzest wszczepiający w Chrystusa, (2) włączenie do Kościoła jako ludu Bożego, (3) uczestnictwo w posłannictwie Chrystusa i (4) powołanie do wypełniania własnej misji w Kościele³⁸ Ochrzczony jest w Kościele osobą mającą określone prawa i zobowiązaną do współdziałania w misji Kościoła³⁹ W Kościele wszyscy, duchowni i świeccy, równi są co do godności i działania (*dignitatem et actionem*) i każdy według własnej pozycji i zadania (*conditio-nem et munus*) współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusa w Kościele powszechnym i partykularnym (KPK kan. 208; 209 § 2).

---

nr 1-2 s. 3-30; W G ó r a l s k i. *Pozycja prawna osób świeckich w Kościele według nowego KPK*. Tamże s. 49-60; J. D y d u c h. *Prawny aspekt powołania świeckich w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*. Tamże 27:1984 nr 3-4 s. 109-147

³⁶ W nauce Vaticanum II oraz w KPK można zauważyć dwie eklezjologie: *ecclesiologia communionis* i *ecclesiologia societatis*. R. Sobański zaznacza przy tym, że termin *communio* nie występuje w Kodeksie zbyt często i nie jest jednoznacznie stosowany (por. kan. 96: 204 § 2; 205; 333 § 2; 336; 375 § 2).

³⁷ Pojęcie to nie występuje w KPK. Nie ma także w Kodeksie rozdziału *De munere regendi*, lecz mówi się *De potestate regiminis* (por. kan. 129-196).

³⁸ R. S o b a ń s k i. *Iura propter officia?* „Prawo Kanoniczne” 29:1986 nr 3-4 s. 3-4; zob. J. K r u k o w s k i. *Definicja chrześcijan*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 33:1986 z. 5 s. 29-40.

³⁹ S o b a ń s k i. *Eklezjologia nowego KPK* s. 11.

Obowiązki i prawa świeckich w Kościele wynikają z chrztu i bierzmowania. Przyjmując te sakramenty, przez Boga (*a Deo*) przeznaczeni są do apostołstwa i współpracy ze świętymi pasterzami (KPK kan. 225 § 1). Jedynie z konieczności, gdy brak świętych szafarzy, świeccy mogą zastępczo wypełniać (*supplere*) pewne *officia*, które nie wymagają sakramentu święceń. Natomiast te *officia*, do których wypełniania konieczna jest *potestas ordinis aut potestas regiminis*, mogą otrzymać jedynie duchowni (*solii clerici* – KPK kan. 274 § 1). Istotę posługi pasterskiej (*ministerium pastorale*) stanowi wykonywanie przez kapłana funkcji nauczania, uświęcania i kierowania wspólnotą na mocy przyjętych święceń. Funkcje te stanowią nierozdzielalną jedność i tylko w niektórych z nich, i to w ograniczonym zakresie, mogą współpracować wierni świeccy⁴⁰

W Kościele są także *sacri Pastores* jako reprezentanci Chrystusa, nauczyciele wiary i kierujący Kościołem (*rectores Ecclesiae*). Wierni mają prawo przedstawiać im swoje potrzeby i życzenia (KPK kan. 212 § 2) oraz stosownie do swojej wiedzy, kompetencji i zdolności mają także prawo (*ius*), a niekiedy nawet obowiązek (*officium*) przedkładania pasterzom swojego stanowiska dotyczącego dobra Kościoła (KPK kan. 212 § 3). W ten sposób wszyscy wierni świeccy mają prawo przez własne inicjatywy popierać i podtrzymywać działalność apostołską (KPK kan. 216).

W adhortacji *Christifideles laici* Jan Paweł II, powołując się na KK, określa tożsamość świeckich przez ukazanie ich relacji do Chrystusa i Kościoła jako *misterium, communio* i *missio* (por. ChL 8-44). Ich godność i rolę w Kościele opisuje na przykładzie dwóch przypowieści biblijnych: o zaproszonych do winnicy oraz o krzewie winnym i latoroślach⁴¹. Specyfiką wiernych świeckich jest świecki charakter ich życia nie tylko w sensie socjologicznym, lecz głównie teologicznym – jako uświęcanie świata od wewnątrz i przemienianie go zgodnie z Bożym zamiarem (ChL 15). Egzystencja chrześcijańska charakteryzuje się nie tylko zjednoczeniem z Chrystusem, ale także wszczęciem w Kościół jako nowy lud Boży. Ma zatem wyraźny wymiar eklezjalny. Mając udział w kapłaństwie Chrystusa, świeccy wypełniają je w Kościele współdziałając z kapłanami w jednej misji zleconej mu przez Chrystusa.

W *Christifideles laici* dominuje wizja Kościoła jako wspólnoty komunijnej, a w niej ukazane jest miejsce i własne posłannictwo świeckich oraz jego

⁴⁰ Zob. E. D i r s c h e l. *Bemerkungen zum Verständnis von kirchlichen Amt und Laien im pastoralen Dienst der Gemeinde*. „Bibel und Liturgie” 71 1998 s. 98-102.

⁴¹ Zob. J. D y d u c h. *Kim jest wierny świecki?* „Ateneum Kapłańskie” 82:1990 t. 114 s. 365-376.

„komunijno-wspólnotowy charakter”⁴² Cała adhortacja *Christifideles laici*, zdaniem S. Nagy’ego, jest „przeniknięta na wskroś doktryną o Kościele-Communio”⁴³ Papież stwierdza: „Tylko w tajemnicy Kościoła, jako tajemnicy komunii, objawia się «tożsamość» świeckich, ich autentyczna godność. A tylko w obrębie tej godności można określić ich powołanie i misję w Kościele i w świecie” (por. ChL 8).

Kościół jako komunia i organiczna wspólnota charakteryzuje się współistnieniem w nim różnych powołań, stanów, charyzmatów i zadań, „które, choć różne, są w stosunku do siebie komplementarne. Ta różnorodność i komplementarność sprawia, że każdy świecki pozostaje w relacji do całego Ciała i sam wnosi do niego swój własny wkład” (ChL 20).

Rola i misja świeckich winna być widziana i rozpatrywana na bazie organicznej i dynamicznej wizji Kościoła, który od Ducha Świętego uzyskał strukturę hierarchiczną. W obecnej sytuacji Kościoła, gdy brak kapłanów dla zaspokojenia potrzeb pastoralnych wiernych, konieczna jest większa niż dotychczas współpraca świeckich, zawsze jednak „w granicach wyznaczonych przez sakrament oraz przez odmienność charyzmatów i funkcji kościelnych”⁴⁴ Prawo kościelne daje podstawy uczestnictwa świeckich w posługiwaniu kościelnym w sytuacjach wyjątkowych, których nie można jednak uważać za „zwykłe i normalne”⁴⁵ Ponadto należy pamiętać, że trudności wynikające z braku wyświęconych szafarzy jedynie „w ograniczonym stopniu i doraźnie” mogą być złagodzone przez „powierzenie świeckim pewnych funkcji zastępczych”⁴⁶

2. Jedność posłannictwa i różnorodność posługiwania w Kościele

Wspólną podstawą ontologiczną posługi w Kościele całego ludu Bożego jest wszczęcie w Chrystusa przez chrzest i uczestnictwo w Jego kapłaństwie (kapłaństwo wspólne). Wszystkie formy działalności i kościelne funkcje świeckich, także te, które wypełniają zastępczo ze zlecenia pasterzy, „są ontologicznie zakorzenione w «powszechnym» udziale świeckich w kapłań-

⁴² S. Nagy. *Świeccy w komunijnej wspólnocie Kościoła*. Tamże s. 379.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Jan Paweł II. *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła* nr 2.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże nr 6.

stwie Chrystusa, nie są zaś udziałem «ontologicznym» (choćby tylko tymczasowym i częściowym) w sakramentalnej posłudze zastrzeżonej dla pasterzy⁴⁷ Świeccy winni zawsze egzystencjalnie wiązać zlecone im funkcje ze swoim wspólnym kapłaństwem z chrztu. Jan Paweł II cytuje *Christifideles laici*, stwierdzając, że „o urzędowej naturze posługi nie stanowi rodzaj spełnianych funkcji, lecz przyjęcie sakramentalnych święceń” (nr 23).

Taką naukę Kościoła Papież nazywa „dobrym zbożem”, obok którego „pleni się czasem chwast ideologii, z której wyrasta wizja permanentnej synodalności Kościoła oraz funkcjonalistyczna koncepcja sakramentu święceń”⁴⁸ Obydwie uważa za szkodliwe dla teologicznej tożsamości tak świeckich, jak i duchownych, a w konsekwencji dla całej ewangelizacji. Nie można bowiem dopuścić do pomieszania ról i funkcji duchownych i świeckich, a przez to do zafałszowania ich statusu teologicznego i prawnego⁴⁹ Hierarchiczna struktura Kościoła domaga się jasnego rozróżnienia miejsca i zadań w posługiwaniu. W Kościele jako kapłańskim ludzie Bożym istnieją bowiem nieusuwalne różnice, ustanowione przez samego Chrystusa i przez Ducha Świętego dla dobra całego Kościoła. Dotyczą one powołania, stanu życia, posług, charyzmatów i zakresu odpowiedzialności.

O własnym (*proprium*) statusie świeckich w Kościele stanowi ich udział w kapłaństwie wspólnym. Specyfiką duchownych jest „szczególny związek ontologiczny, który jednoczy kapłana z Chrystusem, najwyższym Kapłanem, i Dobrym Pasterzem”⁵⁰ Prezbiterzy są w Kościele i dla Kościoła „sakramentalnym uobecnieniem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza”⁵¹ Pasterzem może być tylko ten, kto jest „głową”, czyli działa *in persona Christi*. Papież stwierdza następnie, że „postać pasterza” jest jedna i niepodzielna i nie może zostać zastąpiona przez innych członków wspólnoty. Wynika stąd, że funkcje i posługi spełniane przez świeckich, nawet wtedy, gdy zastępczo wypełniają pewne czynności pasterskie i uczestniczą w jego troskach, nigdy nie mają charakteru ściśle pasterskiego⁵² Papież stwierdza, że termin „posługa”, określający działalność apostolską wiernych świeckich, może być

⁴⁷ Tamże nr 5.

⁴⁸ Tamże nr 2.

⁴⁹ Tamże nr 3.

⁵⁰ Tamże nr 4; por. PdV 11.

⁵¹ PdV 15.

⁵² J a n P a w e ł I I. *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła* nr 4; por. *Dyrektorium o życiu i posłudze prezbiterów* nr 19.

używany, o ile rozumie się go jako wyraz więzi z jedyną „posługą Chrystusa” dla dobra Kościoła i przez Kościół dla dobra całego świata⁵³

3. Kapłaństwo wspólne i kapłaństwo służebne

Kapłaństwo istniejące w Kościele wywodzi się z kapłaństwa Chrystusa. On, jedyny i wieczny Kapłan, dzieli się tą godnością z całym Kościołem – swoim Mistycznym Ciałem, którego jest Głową, dając wszystkim jego członkom, chociaż w różnym stopniu, udział w swoim kapłaństwie. Dlatego kapłaństwo istniejące w Kościele pozostaje zawsze rzeczywistością względną w stosunku do kapłaństwa Chrystusa, skąd czerpie swe źródło. Tylko Chrystus jest kapłanem w sensie absolutnym i pełnym, każde inne kapłaństwo jest zawsze udziałem (*participatio*) w Jego kapłaństwie (KK 10; 28). Kapłaństwo istniejące w Kościele jest w obecnym okresie dziejów zbawienia widzialną realizacją oraz wykonywaniem jedynego i wiecznego kapłaństwa Chrystusa.

Kapłaństwo Chrystusa istnieje w Jego Kościele w podwójny sposób, jakby w dwóch wymiarach, różniących się od siebie stopniem udziału w Jego godności kapłańskiej oraz stopniem zjednoczenia z Chrystusem i Kościołem. Ochrzczeni i bierzmowani stają się członkami Ciała Chrystusa – Kościoła i uczestniczą w godności kapłańskiego ludu Bożego, uprawniającej do składania Bogu prawdziwej ofiary, tj. ofiary Chrystusa, i dołączania do niej ofiary własnego życia, stając się przez to pośrednikami łaski i oddając prawdziwy kult Bogu. Niektórzy z nich otrzymują od Chrystusa szczególne powołanie, a w czasie sakramentalnych święceń udział w funkcjach Głowy Mistycznego Ciała. Stąd ich kapłaństwo jest szczególne, chociaż wyrasta i opiera się na kapłaństwie wspólnym oraz zmierza do tego samego celu, tzn. uwielbienia Boga i uświęcenia ludzi. Istnieje jednak istotna różnica w realizacji tego celu. Sakramentalne święcenia uprawniają bowiem do „sakramentalnego” składania ofiary, czyli aktualizowania krzyżowej ofiary Chrystusa we wspólnocie kapłańskiego ludu Bożego, aby w ten sposób umożliwić mu ofiarowanie jej Ojcu wraz z osobistymi ofiarami⁵⁴

Najpełniej teologię kapłaństwa istniejącego w Kościele wyraża prefacja Mszy krzyżma świętego. Chrystusa, namaszczonego Duchem Świętym, usta-

---

⁵³ Tamże nr 4.

⁵⁴ Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Kapłaństwo wspólne i służebne według ksiąg liturgicznych*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 36:1983 s. 297-306; L. B a l t e r. *Kapłaństwo ludu Bożego. Studium teologiczno-dogmatyczne*. Warszawa 1982.

nowił Bóg Najwyższym Kapłanem Nowego i wiecznego Przymierza oraz postanowił, aby jedyne Jego kapłaństwo trwało na zawsze w Kościele. Kapłaństwo Chrystusa trwa w Kościele w podwójny sposób: jako kapłaństwo wspólne, królewskie, udzielane całemu ludowi Bożemu oraz kapłaństwo służebne, otrzymywane przez włożenie rąk w celu odnawiania w imieniu Chrystusa zbawczej ofiary, przygotowywania wiernym stołu uczyty paschalnej, karmienia ludu Bożego słowem i uświęcenia go przez sakramenty, świadczenia wśród ludzi o Chrystusie przez wiarę i miłość. W tym świetle kapłaństwo służebne jawi się głównie jako skierowane ku służbie Bogu i Jego ludowi, natomiast kapłaństwo wspólne jako ontologicznie i chronologicznie wcześniejsze od kapłaństwa służebnego⁵⁵

W Konstytucji dogmatycznej o Kościele jest mowa o *sacerdotium commune* i *ministeriale seu hierarchicum*. Taki podział uzasadniony jest tym, że pierwsze odnosi się do każdego chrześcijanina, drugie zaś do duchownych⁵⁶

Kapłaństwo wspólne jest rzeczywistym udziałem wszystkich ochrzczonych (świeckich i duchownych) w jedynym kapłaństwie Chrystusa. Kościół jako nowy lud Boży cały jest kapłański i tworzy wspólnotę kapłańską (por. Ap 5, 10; 1, 16). Uczestnictwo w kapłaństwie A. Zuberbier określa jako „wewnętrzny związek z Jezusem w Jego relacji do Ojca i do braci, oddawanie swego życia Bogu za zbawienie świata, egzystencjalną ofiarę z samego siebie”⁵⁷ Do takiego sposobu uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa i takiej ofiary powołani i zobowiązani są wszyscy ochrzczeni, świeccy i duchowni.

W *Mulieris dignitatem* Papież zaznaczył, że kapłaństwo wspólne obejmuje wszystkich ochrzczonych, kobiety i mężczyzn, także tych, którzy przyjęli sakrament święceń (nr 27). Różnica polega głównie na tym, że świeccy pełnią swe kapłaństwo żyjąc w świecie i zajmując się sprawami doczesnymi (por.

⁵⁵ S. C z e r w i k. *Prefacje o misteriach Chrystusa w Mszałe Rzymskim Pawła VI*. Warszawa 1984 s. 180-193.

⁵⁶ Tłumaczenie polskie terminu *sacerdotium commune* jako „kapłaństwo powszechne” nie uwzględnia różnicy między dwoma terminami łacińskimi: *commune* i *universale*. Zdaniem A. Zuberbiera *universale* (powszechne) odnosi się do wykonywania wszystkich form kapłaństwa, także kapłaństwa służebnego. W dokumentach papieskich także używany jest termin „kapłaństwo powszechne” Polskie tłumaczenie formuły *sacerdotium ministeriale seu hierarchicum* przez „kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne” autor ten proponuje zastąpić, jako bardziej właściwym, określeniem „kapłaństwo posługi” lub „kapłaństwo służby” Zob. A. Z u b e r b i e r. *Stosunek między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem hierarchicznym. Teologiczny punkt widzenia*. W: *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*. Red. A. Kaczor. Lublin 1998 s. 33.

KK 31), duchowni zaś powołani są, aby służyć ludowi Bożemu jako pasterze, inni wreszcie powołani są do życia konsekrowanego. Wszyscy jednak obowiązani są do składania duchowych ofiar, nie tylko w czasie Eucharystii, lecz w całym swoim życiu (por. KK 34). Duchową ofiarą właściwą kapłaństwu służebnemu jest posługa ludowi w Kościele⁵⁸ Zadania związane z kapłaństwem służebnym, którego pełnią jest biskupstwo, nie ograniczają się do składania ofiary w duchu Starego Testamentu, lecz zmierzają do uczestnictwa w potrójnej misji Chrystusa (por. KK 21; KKK 1557).

Celem istnienia kapłaństwa służebnego jest posługa kapłaństwu wspólnemu (KK 10)⁵⁹ W *Christifideles laici* czytamy: „kapłaństwo urzędowe pozostaje na usługach kapłaństwa wszystkich wiernych i jest jemu przyporządkowane” misja pasterzy jest prawdziwą służbą, diakonią dla budowania jedności Kościoła (nr 22). Jest ono specjalnym stanem w Kościele (*Ordo*). Przez sakrament święceń ochrzczeni uczestniczą w kapłaństwie Chrystusa jako Głowy, są Jego znakiem, czyli sakramentem Jego obecności i Jego działania w Kościele. W czasie wypełniania misji kapłaństwa służebnego kapłani realizują swoje kapłaństwo wspólne.

Te dwa rodzaje uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa różnią się od siebie nie tylko stopniem, lecz istotą (por. KK 10). „Każde wskazuje na inny aspekt jednej rzeczywistości zbawczej, choć kapłaństwo posługi służy zaszczepianiu i rozwojowi kapłaństwa wspólnego”⁶⁰

Zasadę istotnej różnicy, a nie tylko stopnia, między kapłaństwem wspólnym a służebnym określił dopiero Pius XII w encyklice *Mediator Dei* i przemówieniu *Magnificate Dominum* z 1954 r.⁶¹ Kapłaństwo ze święceń określił kapłaństwem w sensie ścisłym. Taki podział znajduje się także w KK 10, z tą jednak różnicą, że już nie zaznaczono, iż kapłaństwo służebne jest kapłaństwem w sensie ścisłym⁶²

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Zob. J. B u x a k o w s k i. *Podstawy teologiczne postannictwa diakona, prezbitera i biskupa*. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa ogólnego. *Program duszpasterski na rok 1994/94*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1994 s. 87-116; S. C i c h y. *Misja kapłaństwa służebnego*. Tamże s. 134-147

⁶⁰ Z u b e r b i e r. *Stosunek między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem hierarchicznym* s. 41

⁶¹ AAS 46:1954 s. 669.

⁶² Określenie przez Sobór różnicy między jednym kapłaństwem a drugim jako „essentia et non gradu tantum differant” oddane w tłumaczeniu polskim jako „choć różnią się istotą, a nie stopniem tylko” może, zdaniem A. Zubierbiera, stwarzać wrażenie, że istnieje między nimi różnica „i stopnia, i istoty” Jeśli jest różnica stopnia, to nie ma różnicy istotnej, jeśli zaś jest

Posługiwanie związane ze święczeniami, czyli kapłaństwo służebne, jest w Kościele konieczne, gdyż „szafarz wyświęcony stanowi więź sakramentalną, która łączy czynność liturgiczną z tym, co powiedzieli i uczynili apostołowie, a przez nich z tym, co powiedział i uczynił Chrystus – źródło i fundament sakramentów” (KKK 1120). On sam bowiem jest źródłem posługi w Kościele (KKK 874) i dlatego posługiwanie kościelne ma charakter służebny, a pełniący je są „sługami Chrystusa” (Rz 1, 1) i obrazem Tego, który przyjął „postać sługi” (Flp 2, 7). Sakrament święceń udziela świętej władzy dla służby wiernym. Wynika stąd, że *ministerium ordinatum* i *sacerdotium ministeriale substitui non potest*⁶³, gdyż kapłaństwo posługi konieczne jest dla samego istnienia wspólnoty Kościoła, i jeśli brakuje jej kapłana, pozbawiona jest ona „funkcji sakramentalnej Chrystusa Głowy i Pasterza, istotnej dla życia wspólnoty kościelnej”⁶⁴

4. Tożsamość kapłaństwa służebnego

Problemem tożsamości kapłaństwa służebnego zajmowano się głównie na Synodzie Biskupów w 1990 r. Na bazie nauki Vaticanum II, którą niekiedy błędnie lub tendencyjnie interpretowano, Synod starał się przewyciężyć kryzys tożsamości kapłana i wskazać na jego właściwe miejsce i rolę w Kościele. W posynodalnej adhortacji *Pastores dabo vobis*, opierając się na wypracowanych na Synodzie zasadach i wskazaniach dróg rozwiązania problemu, Papież dokładnie określa naukę Kościoła o naturze i misji kapłaństwa służebnego (por. PdV 11-18).

Najważniejszą i najbardziej istotną podstawą tożsamości kapłaństwa służebnego jest szczególny ontologiczny związek kapłana z Chrystusem Najwyższym Kapłanem i Dobrym Pasterzem (PdV 11). Papież zaznacza następnie, że dla określenia tożsamości kapłana konieczne jest odniesienie się do Kościoła, a ostatecznie do Chrystusa, którego Kościół jest „pełnią, ciałem i oblubienicą, znakiem i żywą pamiątką Jego obecności i działania pośród

---

różnica istotna, to nie znaczy, że jest jedynie różnica stopnia. Zdaniem A. Zubierbiera tłumaczenie powinno brzmieć: „jest to różnica istoty, a nie stopnia” (*Stosunek między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem hierarchicznym* s. 35-36).

⁶³ Instrukcja nr 3.

⁶⁴ Tamże. Zob. S. C z e r w i k. *Prezbiter przewodniczący sprawowaniu liturgii sakramentem Chrystusa w Duchu Świętym i w Kościele*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 42:1989 s. 179-187

nas i dla nas” Właściwe miejsce i posłannictwo kapłana możliwe jest do ukazania jedynie w Kościele jako tajemnicy, komunii i misji. Papież powołuje się na *Christifideles laici* nr 8, gdzie została ukazana komunია trynitarna jako podstawa tożsamości chrześcijańskiej. Podstawą zaś określenia tożsamości kapłana, jego godności i misji pośród ludu Bożego i w świecie jest eklezjologia komunii. W świetle komunii trynitarniej i eklezjologii komunii prezbiter, na mocy konsekracji w sakramencie święceń, „posłany jest przez Ojca za pośrednictwem Jezusa Chrystusa, Głowy i Pasterza ludu Bożego, aby żyć i działać w mocy Ducha Świętego w służbie Kościoła i zbawienia świata”⁶⁵

Wraz z kapłańskim charakterem udziałem kapłanów staje się *c h a r y z m a t d u s z p a s t e r s k i*, czyli znamię szczególnego podobieństwa do Chrystusa Dobrego Pasterza. Przejawia się on w trosce o zbawienie wszystkich ludzi na wzór Chrystusa Dobrego Pasterza (por. J 10, 11). Tę troskę Papież nazywa „szczególną racją bytu naszego życia kapłańskiego” która także nadaje mu sens⁶⁶ (por. DK 8-11; 19). Kapłan jest nosicielem charyzmatu Dobrego Pasterza⁶⁷

Upodobnienie do Chrystusa przez konsekrację sakramentalną czyni kapłana w specyficzny sposób „uczestnikiem uświęcającej, nauczycielskiej i pasterskiej władzy samego Jezusa Chrystusa, Głowy i Pasterza Kościoła” (por. PdV 18). Działając *in persona Christi* jest pasterzem ludu Bożego.

5. Eklezjalne uzasadnienie działania „*in persona Christi*”

Działanie kapłana *in persona Christi* opiera się na właściwym rozumieniu Kościoła, który nie jest zwyczajną społecznością, pojmowaną socjologicznie jako jedna z wielu instytucji. W takim pojęciu Kościoła kapłan byłby jedynie funkcjonariuszem tej instytucji. Tymczasem Kościół jest rzeczywistością inną – jest sakramentem zbawienia i Ciałem Chrystusa. W Kościele uobecnia się Osoba i zbawcze dzieło Chrystusa. Kościół jest przedłużeniem Wcielenia Chrystusa i narzędziem Jego działania mocą Ducha Świętego. Chrystus działa w Kościele przez ludzi, których sam wybiera, powołuje i daje im władzę, aby kontynuowali Jego dzieło (por. Mk 3, 13-19; 6, 7; Mt 10, 1; Łk 6,

⁶⁵ PdV 12; zob. W S ł o m k a. *Natura i misja służebnego kapłaństwa*. „Ateneum Kapłańskie” 85:1993 t. 120 s. 211-216.

⁶⁶ J a n P a w e ł II. *List do kapłanów z 1979* nr 5.

⁶⁷ Tamże nr 6; zob. J. M a c h n i a k. *Kapłan i jego duchowość w Wielkoczwartkowych „Listach do kapłanów” Jana Pawła II*. „Ateneum Kapłańskie” 83:1991 t. 116 s. 94-96.

13-16; 9, 1). Oni więc zastępują widzialnie obecnego niewidzialnie Chrystusa, ale nie w sensie czysto prawniczym, lecz na mocy wewnętrznego zjednoczenia z Nim, analogicznie do Jego zjednoczenia z Ojcem. Dlatego Chrystus mówi: „Kto was słucha, Mnie słucha” (Łk 10, 16; Mt 10, 40)⁶⁸ Relacja uczniów do Chrystusa jest taka, jak Chrystusa do Ojca. Można więc mówić o pewnej identyfikacji Jezusa z apostołami i uczniami. Potwierdza to sam Chrystus słowami: „Kto Mnie przyjmuje, przyjmuje Tego, który mnie posłał” (J 13, 20). Świadomość misji otrzymanej od Chrystusa towarzyszy apostołom od samego początku ich działalności. Św. Paweł mówi o sobie, że jest apostołem „nie z ludzkiego ustanowienia czy zlecenia, lecz z ustanowienia Jezusa Chrystusa i Boga Ojca, który Go wskrzesił z martwych” (Ga 1, 1). Swoje powołanie zawdzięcza Chrystusowi zmartwychwstałemu (1 Kor 8, 5.8-11), którego jest sługą i szafarzem Bożych tajemnic (1 Kor 4, 1). Jednocześnie powołuje się na swój autorytet, dzięki któremu przemawia w imieniu Chrystusa – Chrystusa, którego także reprezentuje: „Tak więc w imieniu Chrystusa spełniamy posłannictwo jakby Boga samego, który przez nas udziela napomnień” (2 Kor 5, 20). Nie oznacza to jednak, że apostoł jest równy Chrystusowi. Istnieje między nimi istotna różnica, gdyż skuteczność zbawczego działania pochodzi zawsze od Boga, którego sługą i narzędziem jest apostoł (por. 2 Kor 4, 7). Tak więc kontynuacja dzieła zbawienia i misji Chrystusa przechodzi od Niego na apostołów i ich następców przez włożenie rąk (1 Tm 5, 22; 2 Tm 1, 6), czyli przez sakrament święceń. Ci, którzy go otrzymali, występują w imieniu Chrystusa, są znakiem Jego obecności w Kościele, przepowiadają słowo o zbawieniu, udzielają sakramentów i kierują wspólnotą. Kapłaństwo sakramentalne zakorzenione jest w sukcesji apostoelskiej i wyposażone w świętą władzę przez konsekrację i charakter sakramentalny, dzięki czemu kapłan może działać *in persona Christi Capitis et Pastoris* (por. KK 10; 18; 27; 28; DK 2; 6; KKK 1538; 1576).

Dzięki charakterowi święceń może Go reprezentować we wspólnocie jako Głowę Kościoła (por. DK 2). Istota kapłaństwa hierarchicznego nie polega ani na pełnieniu określonych funkcji, ani na zewnętrznej misji, lecz na pewnym sakramentalnym wyposażeniu i pieczęci urzędu kapłańskiego, z których po-

---

⁶⁸ J. A m b a u m. *Funkcja kapłana w Ofierze Eucharystycznej: „in persona Christi” i „in persona Ecclesiae”* W: *Kapłaństwo*. Red. L. Balter [i in.]. Poznań 1988 s. 257-276; A. G. M a r t i m o r t. *In persona Christi*. W: *Mens concordet voci nostrae*. Paris 1983 s. 330-337; G. R a m b a l d i. „Alter Christus” „in persona Christi” „personam Christi gerere” *Note sull'uso di tali e simili espressioni nel magistero da Pio XI al Vaticano II e il loro riferimento al carattere*. W: *Teologia del Sacerdocio*. Burgos 1973 – t. 5 s. 228-264.

chodzą funkcje i wszelka działalność. Łaska sakramentu święceń jest dana najpierw nie dla osobistego uświęcenia, lecz dla uświęcania innych, dla służby, aby upodobniony do Chrystusa prowadził dalej Jego działanie i uświęcał innych. Urząd i misja nie są czymś czasowym i zewnętrznym, nie są czasowym upoważnieniem do pełnienia funkcji zleconej przez wspólnotę, lecz pochodzą od Chrystusa poprzez Kościół, są darem uczestnictwa w Jego *esse* i władzy, opierają się na głębokim zjednoczeniu z Nim. Na tym polega owa istotna różnica kapłaństwa służebnego i kapłaństwa wspólnego.

6. Kapłan „w” Kościele i „wobec” Kościoła

Kapłan, włączony w całe misterium Chrystusa, wypełniając swoją posługę włączony jest także w misterium Kościoła, który dzięki wierze ma świadomość, że nie powstał sam z siebie, lecz jest „dziełem łaski Chrystusa w Duchu Świętym” (PdV 16). Tak więc kapłan będąc w Kościele jest również **wobec** Kościoła (tamże; por. KK 28). Bycie **wobec** Kościoła oznacza także misję kapłana w Kościele powszechnym i jego odpowiedzialność za dzieła misyjne Kościoła⁶⁹ Innym przejawem bycia kapłana **wobec** Kościoła jest „jego rola przewodnika, który prowadzi do świętości wiernych powierzonych jego posłudze, będąca ze swej istoty posługą duszpasterską”⁷⁰ Dyrektorium mówi o dwóch pokusach w wypełnianiu posługi duszpasterskiej: panowania nad owczarnią (por. Łk 22, 24-27; 1 P 5, 1-4) i „przekreślenia swego upodobnienia do Chrystusa Głowy i Pasterza z powodu nadania błędnego znaczenia pojęciu «wspólnoty»”⁷¹ Władza winna być sprawowana w duchu służby jako *amoris officium* i poświęcenia dobru owczarni (por. J 13, 14; 10, 11), naśladowując Chrystusa, który przyszedł, aby służyć, a nie aby Jemu służyć (por. Mk 10, 45; PdV 23).

Drugą jest pokusa demokratyzmu. Prowadzi ona do zacierania, opartego na różnicy między kapłaństwem wspólnym i służebnym, zróżnicowania zadań w Kościele. Uznając pozytywne skutki kultury demokratycznej Dyrektorium nazywa „podstępem” tzw. demokratyzm przenoszony ze społeczności świeckiej do Kościoła. Demokratyzm taki prowadzi do „nieuznawania władzy i łaski Chrystusa Głowy oraz wypaczania Kościoła, jakby był niczym innym jak

⁶⁹ Zob. *Dyrektorium o życiu i posłudze prezbiterów* nr 14-15.

⁷⁰ Tamże nr 16.

⁷¹ Tamże.

tylko społecznością ludzką”⁷² Koncepcja taka godzi w samą hierarchiczną strukturę Kościoła pochodzącą z woli Chrystusa. Dlatego błędem jest pomieszczenie zadań prezbiterów i wiernych świeckich oraz nierozróżnianie władzy biskupa od władzy prezbiterów jako jego współpracowników⁷³

Podstawą tego, że kapłan jest osobowym znakiem Chrystusa Głowy na ziemi, jest jego relacja do Chrystusa wynikająca ze święceń. Nie polega to na zastępowaniu czy zajmowaniu Jego miejsca, lecz na tym, że Chrystus działa z nim i przez niego (por. Flp 2, 9-11). Istnieje analogia między Chrystusem i Ojcem oraz Chrystusem a kapłanem. Jak Chrystus jest znakiem obecności Ojca, tak kapłan jest znakiem obecności Chrystusa (por. J 14, 9). Jak Chrystus został posłany przez Ojca, tak na mocy uczestnictwa w sukcesji apostoelskiej każdy kapłan jest posłany przez Chrystusa.

W związku z posłannictwem kapłana J. Ratzinger, powołując się na paralelizm tekstów: „Syn nie może uczynić niczego sam z siebie” (J 5, 19.30) i „Beze Mnie nic nie możecie uczynić” (J 15, 5), zaznacza, że każdy przejaw działalności kapłańskiej opiera się na jedności z Jezusem i całkowitej zależności od Niego. Przez sakrament święceń następuje włączenie w posłannictwo Chrystusa. „Sakrament oznacza bowiem: daję to, czego nie mogę dać sam z siebie, czynię coś, co nie jest zależne ode mnie, spełniam tylko moje posłannictwo i przekazuję to, co mnie zostało przekazane. Nikt nie może uczynić siebie kapłanem ani też żadna wspólnota z własnej inicjatywy nie może powołać go do takiej misji. Tylko sakrament może udzielić tego, co jest Boże, włączając w posłannictwo, które czyni mnie pośrednikiem i narzędziem dla innych”⁷⁴ Przez *ministerium* kapłanów Chrystus pełni swoją funkcję jedyne Pośrednika między Bogiem i ludźmi. Nie pochodzi ono od ludzi, lecz od Boga, dlatego konieczne są powołanie i święcenia.

Jako *minister* kapłan jest znakiem Chrystusa Głowy, Kapłana i Dobrego Pasterza, aż do działania *in persona Christi* – gdyż uczestniczy w tej samej konsekracji i misji (por. DK 1-3) – znakiem jego słowa, ofiary i zbawczego działania pasterskiego (por. DK 4-6), znakiem jedności kościelnej z biskupem (por. DK 7), z innymi kapłanami (por. DK 8) i całym ludem Bożym (por. DK 9)⁷⁵

⁷² Tamże nr 17

⁷³ Tamże.

⁷⁴ J. R a t z i n g e r. *Kościół a wspólnota*. Lublin 1993 s. 75.

⁷⁵ Zob. J. M i s i u r e k. *Nauka Soboru Watykańskiego II o prezbiteracie*. W: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*. Red. W. Słomka, J. Misiurek. Homo meditans XIV Lublin 1993 s. 79-82.

Określenie kapłana jako znaku wskazuje na dwie rzeczy: centralne miejsce kapłaństwa Chrystusa obecnego i działającego w Kościele oraz relację kapłana do Chrystusa. Znak o tyle ma sens, o ile ma stałe odniesienie do rzeczywistości oznaczanej. Kapłan jest w świecie znakiem Chrystusa Głowy. Chrystus jest w Kościele niewidzialny, lecz staje się obecny przez osobę kapłana, przez jego posługę prowadzi lud i jest jego pasterzem. Jezus jest Dobrym Pasterzem (J 10, 1-10), ale posłani przez Niego też są pasterzami ludu (J 21, 25; 1 P 5, 2). Posyła ich dając im władzę otrzymaną od Ojca (Mt 28, 18), są Jego świadkami (Dz 1, 8; 2, 32), ambasadorami (2 Kor 2, 22), heroldami i wikariuszami (1 Tm 2, 7).

Według Vaticanum II kapłan czyni obecnym i widzialnym w Kościele osobę Chrystusa (KK 21). Prezbiterzy są autentycznymi znakami Chrystusa (DK 2; 6; KK 37: *utpote Christum repraesentantes*)⁷⁶ Użycie określenia „znak” podkreśla także stosunek kapłana do Chrystusa i wskazuje na chrystopologiczny aspekt kapłaństwa. Ze względu na to, że Chrystus jest Głową Kościoła, ważny jest także stosunek kapłana do Kościoła, w którym wypełnia on swoje *ministerium* (por. PdV 16-18).

Paweł VI w *Mysterium Fidei* stwierdza, że sakramenty są „działaniem Chrystusa, który ich udziela przez ludzi” Dlatego zadaniem szafarza jest być narzędziem działania Chrystusa, a przez to staje się on żywym znakiem tego, który jest Głową Ciała – Kościoła. Działanie szafarza w sakramentach jest skutecznym znakiem obecności Chrystusa. Na mocy święceń działa on w zastępstwie Chrystusa, jest jego znakiem i narzędziem. Wymaga to od szafarza złączenia się z Chrystusem w jego dziele uświęcania – wtedy, na mocy święceń, „personifikuje” Chrystusa jako Głowę Kościoła. Kapłan więc w widzialny sposób, jako znak, reprezentuje kapłaństwo Chrystusa Głowy Kościoła. Jest „żywym i przejrzystym obrazem Chrystusa Kapłana” (PdV 12) i widzialnie wypełnia w Kościele Jego misję (por. KK 18; 21; 24; 26; 38; DB 2; 16). Dotyczy to funkcji Głowy Kościoła, gdyż cały lud Boży uczestniczy w kapłaństwie Chrystusa, lecz jedynie członkowie hierarchii są znakiem, sakramentem Chrystusa Głowy Kościoła, dlatego że przez święcenia są konsekrowani i upodobnieni do Chrystusa, aby działać w Jego imieniu. Ich posługa polega na przedłużaniu w Kościele działania Chrystusa, są narzędziem i żywym sakramentem Chrystusa (por. DK 2; 5; 12; 13).

⁷⁶ M. Caprioli. *Sacerdozio e santità. Temi di spiritualità sacerdotale* Roma 1983 s.67-69; P. W e b. *Repräsentant Christi oder Repräsentant der Gemeinschaft mit Christus. „Heiliger Dienst”* 45:1991 s. 67-74.

W deklaracji Kongregacji Nauki Wiary *Inter insigniores* (15 października 1976) czytamy, że kapłaństwo chrześcijańskie ma naturę sakramentalną, kapłan jest znakiem, a jego skuteczność nadprzyrodzona ma swoje źródło w święceniach, znak ten jednak winien być dla wiernych czytelny i łatwo rozpoznawalny⁷⁷ W komentarzu do tej deklaracji sprecyzowano, że w wyrażeniu „kapłan jest znakiem” słowo „znak” należy rozumieć w sensie sakramentalnym, lecz nie należy ograniczać się jedynie do pojęcia sakramentu jako znaku materialnego⁷⁸ Podobnie jak wiara potrzebna jest do tego, aby dostrzec obecność Chrystusa w znakach sakramentalnych, tak też jedynie w świetle wiary można poznać i zobaczyć w kapłanie znak Chrystusa, który swoim działaniem czyni Go obecnym w Kościele, wskazuje na niewidzialnego, Jego reprezentuje i daje Go wierzącym.

Kapłan jako znak Chrystusa przedłuża Jego misję w całej jej złożoności: nauczyciela, kapłana, pasterza i pośrednika. Jeszcze lepiej wyraża to określenie „kapłan jest znakiem osobą” lub „znakiem osobowym” Oznacza to, że uobecnia całą osobę Chrystusa Boga-Człowieka wtedy, gdy działa *in persona Christi*. Z drugiej strony oznacza to także, że jako znak osobowy jest znakiem rozumnym, inteligentnym, wyposażonym w dobra umysłu, serca i woli. Różni się więc wyraźnie od znaków rzeczowych, naturalnych, gdyż całą osobę angażuje w wypełnianie misji⁷⁹

Posługa kapłana (*ministerium sacerdotale*) jest specyficzną formą służby w Kościele i najpełniej ukazuje się w czasie celebracji ofiary eucharystycznej, której przewodniczy (*praeest*) kapłan. Jego obecność i działanie (*actio*) są konieczne dla zaistnienia Eucharystii. Oznacza to, że posługa kapłańska w Eucharystii, ale również głoszenie słowa i odpuszczanie grzechów, nie są zwyczajną funkcją, którą mógłby wypełniać zwykły wierny przez pewien czas, lecz wymaga prawdziwej konsekracji i misji, które są na zawsze związane z konsekracją i misją apostołów⁸⁰ *Ministerium* kapłańskie jest szczególnym sposobem uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa. Jest to, jak wynika z jego nazwy, *servitium* ludowi Bożemu, polegające na jego gromadzeniu, głoszeniu Ewangelii, kierowaniu nim, a także na ofiarowaniu, w jego imieniu, Bogu Eucharystii *in persona Christi*.

⁷⁷ AAS 69:1977 s. 110.

⁷⁸ „L'Osservatore Romano” (wyd. włoskie) z 28 stycznia 1977 s. 4.

⁷⁹ J a n P a w e ł II. *List do kapłanów* z 1979 nr 7

⁸⁰ *Lineamenta* na Synod w 1990 r. powołują się na orzeczenie Soboru Laterańskiego IV, który orzekł, że „et hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus, secundum claves Ecclesiae, quas ipse concessit Apostolis eorumque successoribus Iesus Christus” (DS 802; por. KK 10).

IV ZASADY PRAWNE WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH W MINISTERIALNEJ POSŁUDZE KAPŁANÓW

Podstawy prawne i formy uczestnictwa wiernych świeckich w wypełnianiu ich własnej misji w Kościele i świecie, na mocy uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym, szeroko omawia J. Dyduch w pracy *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*⁸¹ W pracy tej analizuje on schematy dokumentów soborowych, dyskusję w czasie sesji plenarnych, teksty zatwierdzone przez Sobór oraz posoborowe nauczanie Kościoła, które znalazło obowiązującą formę prawną w Kodeksie Prawa Kanonicznego ogłoszonym w 1983 r.⁸²

Aby przedstawić aktualne nauczanie Magisterium Kościoła w tej kwestii, należy uwzględnić wydane po roku 1983 dokumenty, głównie zaś adhortacje apostołskie Jana Pawła II *Christifideles laici* (1988) i *Pastores dabo vobis* (1992) oraz Instrukcję międzydykasterialną *Ecclesiae de mysterio* (1998), która przypomina i porządkuje obecnie obowiązujące normy prawne dotyczące zasad i form współpracy świeckich w posłudze słowa, liturgii i kierowania wspólnotą kościelną.

1. Współpraca świeckich w posłudze słowa („munus docendi”)⁸³

Posługa słowa, według Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum* 24, obejmuje „kaznodziejstwo duszpasterskie, katechezę i wszelkie nauczanie chrześcijańskie, w którym homilia liturgiczna winna mieć szczególne znaczenie” Wykonywanie posługi słowa w Kościele należy w pierwszym rzędzie do biskupów, prezbiterów i diakonów, czyli ściśle związana jest ze święczeniami (por. KPK kan. 756 § 2; 757). Jednakże również wierni świeccy uczestniczą w niej w sposób sobie właściwy na mocy kapłaństwa

⁸¹ Kraków 1995; zob. P B ö c k h o f f. *Der Laie in der Kirche. Rechte und Pflichten im neuen Kirchenrecht*. Kevelaer 1984.

⁸² *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego*. Poznań 1984.

⁸³ Instrukcja art. 2. *De ministerio verbi*. KPK kan. 747-833; zob. D y d u c h. *Obowiązki i prawa wiernych świeckich* s. 120-138; t e n ż e. *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła w świetle instrukcji „Ecclesiae de mysterio”* W: *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*. Red. A. Kaczor. Lublin 1998 s. 43-46.

wspólnego i udziału w funkcji profetycznej Chrystusa i Kościoła⁸⁴ Instrukcja z uznaniem mówi o zaangażowaniu świeckich, członków instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego powoływanych do współpracy w wykonywaniu posługi słowa, głównie w katechezie (art. 2 § 2; por. KPK kan. 458-759; 785 § 1).

Uczestnictwo w posłudze słowa opiera się jednak na określonych przez prawo kościelne zasadach. Nie posiadający święceń mogą być dopuszczeni (*admitti possunt*) do głoszenia słowa Bożego w kościołach i kaplicach (*in ecclesia vel oratorio*; por. KPK kan. 763). Wynika z tego, że nie mają do tego prawa z samego uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym, lecz konieczne jest zlecenie im tej posługi przez władzę kościelną. Kwestię tę reguluje kan. 766 KPK, który zlecenie świeckim posługi słowa uzależnia od określonych okoliczności: prawdziwa konieczność (*necessitas*) oraz wymogi duchowego dobra wiernych (*utilitas*). Oznacza to, że nie jest to zwyczajna, lecz wyjątkowa posługa świeckich, o której zleceniu decyduje miejscowa Konferencja Biskupów po uprzedniej zgodzie (*recognitio*) Stolicy Apostolskiej. Do Konferencji Biskupów należy określenie oceny „konieczności i pożytku” zlecenia świeckim posługi słowa w konkretnych przypadkach, natomiast samą posługę słowa określonej osobie zleca miejscowy biskup (art. 2 § 3). Najczęściej chodzi o te regiony świata, w których brakuje świętych szafarzy i gdzie powstała trwała i obiektywna sytuacja *necessitatis vel utilitatis*, aby odpowiednio przygotowani świeccy w ich zastępstwie przepowiadali słowo Boże także w kościołach i kaplicach. Nie jest to jednak posługa własna, lecz zastępcza, nadzwyczajna i wypełniana w nadzwyczajnych warunkach działalności Kościoła. Dlatego nie może być traktowana jako zwyczajna praktyka lub forma promocji laikatu (art. 2 § 4). W związku z posługą słowa w formie katechezy Instrukcja zaleca, aby katecheci, zwłaszcza w przygotowaniu do sakramentów świętych, ukazywali rolę i osobę kapłana jako „jedynego szafarza Bożych tajemnic” (art. 2 § 5).

W przepowiadaniu słowa Bożego szczególne miejsce zajmuje homilia mszalna (por. KL 62; KPK kan. 767 § 1). Z tej racji, że stanowi ona integralną część liturgii, zastrzeżona jest dla „świętego ministra, kapłana lub diakona” gdyż jest funkcją zarezerwowaną dla tego, kto „jest konsekrowany przez sakrament święceń (*qui sacramento Ordinis est insignitus*)” (art. 3

⁸⁴ Zob. K a m i ń s k i. *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym* s. 126-153; E. W e r o n. *Współpraca świeckich z kapłanami w ewangelizacji*. „Collectanea Theologica” 62:1992 fasc. 1 s. 135-141.

§ 1)⁸⁵ Ponieważ nie chodzi w tym wypadku jedynie o prawo dyscyplinarne, lecz o zasadę teologiczną, dlatego „nawet biskup diecezjalny nie ma prawa dyspensować od tego przepisu kanonicznego” (tamże)⁸⁶ Odnosi się to także do alumnów seminariów duchownych i studentów teologii, którzy również nie mogą głosić homilii mszalnej⁸⁷ Tym bardziej nie mogą traktować jej jako formy przygotowywania się (lub ćwiczenia) do przyszłej posługi słowa. W takim samym stopniu dotyczy to tych świeckich, którzy pełnią we wspólnotach funkcje asystentów pastoralnych lub katechetów. W opublikowanej na łamach „Klerusblatt” wypowiedzi abpa Monachium F. Wettera zacytowano jego stanowisko w sprawie przepowiadania przez świeckich w czasie Mszy świętej⁸⁸ Przypomina on, że homilia jest częścią liturgii mszalnej, która należy wyłącznie do posiadających święcenia, i że przepowiadanie słowa Bożego należy do głównych zadań związanych z posługą kapłańską⁸⁹ Instrukcja wyraźnie zakazuje ponadto głoszenia homilii księżom i diakonom, którzy utracili stan duchowny lub porzucili wypełnianie posługi kapłańskiej (art. 3 § 5).

W tym miejscu na uwagę zasługuje przypomnienie, że kan. 767 § 1 KPK, mówiący o zarezerwowaniu homilii kapłanowi i diakonowi, znosi pozwolenie

⁸⁵ Instrukcja powołuje się na następujące dokumenty Kościoła: *Catechesi tradendae* nr 48, *Actio pastoralis* nr 6d; OWMR 41, 42 i 165; instrukcję *Liturgicae instaurationes* nr 2a; Instrukcję *Inaestimabile donum*.

⁸⁶ Zob. A. K a c z o r. *Homilia świeckich – dlaczego nie?* W: *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne* s. 55-64; W B r a n d m ü l l e r. *Laien auf der Kanzel. „Theologie und Glaube”* 63:1973 s. 321-342; P J. C o r d e s. *Predigtvollmacht ohne Ordination?* „Cattolica” 27:1973 s. 1-12; W B r a n d m ü l l e r. *Annuncio della parola e ordinazione. Il problema della predicazione dei laici alla luce della storia della Chiesa.* „Divinitas” 31 1987 s. 144-185; M. K a i s e r. *Der Predigtendienst von Laien in kirchenrechtlicher Sicht.* „Klerusblatt” 68:1988 s. 153-178; G. M a y. *Die Laienpredigt in der jüngster Entwicklung.* „Theologische Zeitschrift” 18:1988 s. 258-265; W S c h u l z. *Problemi cononistici circa la predicazione dei laici nella normativa della Conferenza Episcopale Tedesca.* „Apolinaris” 62:1989 s. 171-180.

⁸⁷ W tekście łacińskim Instrukcji jest mowa ogólnie o „disciplinae theologiae auditoribus” (art. 3 § 1).

⁸⁸ „Laienpredigt bei der sonntäglichen Meßfeier kann nicht die Regel sein. In einigen Gemeinden war die Predigt von Lientheologen bei der sonntäglichen Meßfeier nicht mehr nur in Notfällen, sondern regelmäßig praktiziert worden. Der Notfall, der immer ein Einzelfall sei, durfte aber nicht zum Normalfall werden” („Klerusblatt” 78:1998 s. 86). Stanowisko Niemieckiej Konferencji Biskupów w tej kwestii jest zgodne z kan. 766 i 767 § 1 KPK i stanowi, że „in der Eucharistiefeier nur Priester oder Diakon predigen”

⁸⁹ „Wir sind geweiht zum Predigen. Die Predigt gehört zu unseren vorrangigen Aufgaben. Es sollte selbstverständlich sein, daß wir am Sonntag predigen” („Klerusblatt” 78:1998 s. 86).

zawarte w *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci* z 1973 r., aby „jeden z dorosłych uczestników Mszy św. dla dzieci, za zgodą proboszcza lub rektora kościoła, przemówił do dzieci po Ewangelii, zwłaszcza jeśli kapłanowi trudno przychodzi dostosować się do mentalności dzieci” (nr 24). Przewidziana przez *Dyrektorium* nr 44 forma dialogu, którą posługuje się kapłan lub diakon w czasie homilii, jest możliwa, gdyż jej nie zastępuje, lecz służy lepszemu wyjaśnieniu głoszonej prawdy (art. 3 § 3).

Głoszenie słowa Bożego w formie homilii jest jednak możliwe poza liturgią Mszy świętej. Stosownie do otrzymanych uprawnień świeccy mogą więc głosić także homilię wtedy, gdy z braku kapłana prowadzą niedzielną liturgię słowa Bożego, w czasie udzielania sakramentu chrztu, błogosławienia małżeństwa, prowadzenia liturgii pogrzebowej i części Liturgii Godzin (art. 3 § 4; art. 7 § 1-2).

Aby osoba bez święceń mogła prowadzić niedzielą liturgię, musi posiadać od biskupa specjalny mandat, w którym zostaną określone szczegółowe wskazania odnośnie do czasu trwania, miejsca i warunków oraz prezbiter odpowiedzialny za tego rodzaju celebracje (art. 7 § 1)⁹⁰ Tego rodzaju celebracje w niedzielę powinny być zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną i traktowane zawsze jako rozwiązanie tymczasowe. Nie mogą także nigdy zawierać elementów właściwych liturgii ofiarnej, a zwłaszcza nie wolno w nich posługiwać się modlitwą eucharystyczną, aby nie stwarzać wrażenia, że mamy do czynienia z celebracją liturgii mszalnej⁹¹ Homilię powinien przygotować proboszcz, zadaniem moderatora jest jej odczytanie po czytaniach biblijnych. Nie może on także posługiwać się formułami pozdrowienia i błogosławieństwa zastrzeżonymi dla duchownych. Celebracje słowa Bożego, które w niedziele prowadzą wyznaczeni przez proboszcza świeccy, jakkolwiek mają duże znaczenie jako forma wspólnej modlitwy połączonej z proklamacją słowa Bożego, nigdy jednak nie zastępują Ofiary Eucharystycznej, do udziału w której wierni obowiązani są w niedziele i święta nakazane (art. 7 § 2).

Dozwolone jest prowadzenie przez osobę świecką krótkiego komentarza (*brevem instructionem*), mającego na celu lepsze zrozumienie liturgii przez uczestników, zwłaszcza z okazji specjalnych celebracji, jak np. dzień powołań, dni chorych itp., dawanie świadectwa (*testimonium*), które może być

⁹⁰ Zob. Kongregacja Kultu Bożego. *Directorium de celebrationibus dominicalibus absente presbytero* „Christi Ecclesia” [10.06.1988]. „Notitiae” 24:1988 s. 366-378. Komentarz do *Dyrektorium: P T e n a. Direttore per le celebrazioni domenicali in assenza del presbitero. Presentazione del documento*. Tamże s. 362-365.

⁹¹ Zob. *Directorium* [...] „Christi Ecclesia” nr 30-3; 35-50.

uzupełnieniem homilii głoszonej przez przewodniczącego Eucharystii. Tego rodzaju komentarze i świadectwa nie mogą jednak mieć cech właściwych homilii mszalnej (art. 3 § 2).

2. Współpraca świeckich w dziele uświęcania („munus sanctificandi”)⁹²

Ponieważ liturgia ukazuje hierarchiczną i uporządkowaną strukturę Kościoła, należy zachować ustalone zasady jej celebracji, według których każdy spełnia swoje własne zadania (*partes proprias* – art. 6 § 1; por. KL 26-28; KPK kan. 837). W liturgii, która jest *actio Christi et Ecclesiae*, kapłan na mocy święceń działa jako reprezentant Chrystusa i Kościoła.

Jeśli pewnymi czynnościami liturgicznymi kieruje wyznaczony do tego i odpowiednio przygotowany świecki, określa się go terminem „moderator”. Jest on jednak zawsze jedynie jednym ze zgromadzenia, tak również winien się zachowywać. Z racji pełnionej funkcji nie przysługuje mu ani miejsce przeznaczone dla przewodniczącego liturgii, ani nie zwraca się on do zgromadzenia w formie „wy”, lecz „my”. Świeckim nie wolno także używać paramentów właściwych prezbiterom lub diakonom (stula, ornat, dalmatyka), ale także duchowni mają obowiązek wkładania „wszystkich przepisanych szat liturgicznych” (art. 6 § 2)⁹³ Instrukcja wyraźnie zakazuje świeckim stosowania gestów zastrzeżonych świętym szafarzom. Także teksty liturgiczne używane w tych celebracjach powinny być zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną⁹⁴

Na uwagę zasługuje również sposób określania posługi świeckich w zgromadzeniu liturgicznym pod nieobecność kapłana. O ile posługa kapłana przewodniczącego celebracjom liturgicznym określana jest czasownikiem *praesidere* lub *praeesse*, podobną rolę świeckiego Instrukcja określa słowem *ducere*. Tak jest, gdy mówi się o świeckich, którzy z mandatu biskupa z powo-

⁹² Instrukcja art. 3, 6-12; KPK kan. 834-1253; zob. D y d u c h. *Obowiązki i prawa wiernych świeckich* s. 139-156; t e n ż e. *Udział świeckich w potrójnej misji* s. 46-49; A. D y r. *Postępowanie świeckich w Kościele*. „Communio” 17:1997 nr 3 s. 112-128.

⁹³ Instrukcja nr 39-40.

⁹⁴ Instrukcja zwraca uwagę, że do posług i funkcji liturgicznych należy wybrać osoby odznaczające się akceptacją zdrowej doktryny Kościoła i prowadzące przykładowe życie chrześcijańskie. Natomiast nie mogą być do nich dopuszczani ci katolicy, którzy nie prowadzą godnego życia, nie cieszą się dobrą opinią lub znajdują się w sytuacji rodzinnej niezgodnej z moralnym nauczaniem Kościoła. Wymagana jest również odpowiednia formacja potrzebna do wypełniania powierzonej funkcji. Por. art. 13.

du braku kapłana lub diakona organizują i prowadzą celebracje słowa Bożego⁹⁵ lub liturgię pogrzebu⁹⁶ Gdy Instrukcja mówi o tej samej posłudze kapłana i diakona, używa sformułowania „przewodniczą (*praesideant*) liturgii pogrzebowej”⁹⁷ Warto zauważyć, że przewodniczenie Radzie Parafialnej, które wchodzi w zakres wykonywania funkcji kierowania wspólnotą przez jej proboszcza, także określane jest terminem *praeesse* (art. 5 § 3).

Według Konstytucji o liturgii „*sacerdos coetui in persona Christi praest*” (nr 33) i wypowiada modlitwy w imieniu całego zgromadzonego ludu. Liturgiczna funkcja kapłana wynika z orzeczenia w numerze 7 tejże Konstytucji: Chrystus jest w nim obecny (*in ministri persona*). Reprezentuje on Chrystusa, i w tym, co on czyni, działa sam Chrystus. W zgromadzeniu kapłan wypełnia swoje *ministerium*, on zaś sam jest *minister*, którym Chrystus się posługuje. Dotyczy to nie tylko Eucharystii, ale całej liturgii jako *actio Christi et Ecclesiae* (KL 7). W posłudze przewodniczenia (*praeesse*) ukazują się podwójna rola kapłana: jego działanie w imieniu Chrystusa i działanie w imieniu wspólnoty, z którą związany jest uczestnictwem w kapłaństwie wspólnym i więzami braterstwa. Obydwie role wynikają z sakramentu święceń i uprawniają do przewodniczenia⁹⁸ Według OWMR nr 60 prezbiter „*orationi praesidet*” i całym swoim zachowaniem ukazuje „*praesentiam vivam Christi*”⁹⁹

Funkcja *praeesse* kapłana ma podwójny wymiar: wobec zgromadzenia reprezentuje on osobę Chrystusa, wobec Boga – jako członek zgromadzenia – modli się w jego imieniu (por. OWMR 48; 60). Kapłan wypełnia swoje *ministerium* w tym podwójnym wymiarze. Jako reprezentant Chrystusa kieruje zgromadzeniem zastępując biskupa, ale działa także jako przedstawiciel zgro-

⁹⁵ „[...] *celebrationes dominicales ducunt christifideles non ordinati*” (art. 7 § 1).

⁹⁶ Art. 12: *De ductu in celebrandis ecclesiasticis exsequiis*. Zob. H. B. Meyer. *Laien als liturgische Vorsteher. Stellen wir die richtigen Fragen?* „Bibel und Liturgie” 71:1998 s. 103-107

⁹⁷ Art. 12. W polskim tłumaczeniu nie uwzględniono tej różnicy terminologii i *ducere* przetłumaczono jako „przewodniczenie”: „wierni nie wyświęceni przewodniczą obrzędom niedzielnym” (art. 7 § 2); tytuł art. 12: „Przewodniczenie nabożeństwu żałobnym”

⁹⁸ Wyraźniej jeszcze mówi o tym OWMR nr 10: „*a sacerdote, qui coetui personam Christi gerens praest*” oraz „*nomine totius plebis sanctae et omnium circumstantium*” zanosi do Boga „*orationes praesidentiales*” Modli się do Boga w imieniu zgromadzonej wspólnoty „*munere praesidis coetus congregati fugens*”

⁹⁹ Th. Masser. *In der Person Christi an der Spitze der Gemeinde stehen. Vom Dienst des Priesters in der Liturgie*. W: *Freude am Gottesdienst*. Hrsg. von J. Schreiner. Stuttgart 1983 s. 398-401; por. P. Nordhues. *Der liturgische Dienst der Priester* W: *Die liturgischen Dienste. Die Liturgie als Handlung des ganzen Gottesvolk*. Paderborn 1982 s. 30.

madzenia, któremu przewodniczy i udziela błogosławieństwa w Imię Trójcy Świętej¹⁰⁰

Najczęściej świeccy współdziałają w ministerialnej posłudze kapłanów w dziele uświęcania jako nadzwyczajni szafarze Komunii świętej, w duszpastwstwie chorych, udzielając chrztu, czasem asystują przy zawieraniu małżeństw, prowadzą liturgię pogrzebu i niedzielne celebracje słowa Bożego.

a) Udzielanie Komunii świętej

Funkcja nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej od opublikowania motu proprio *Ministeria quaedam* została związana z posługą akolity. Następnie w instrukcji *Immensae caritatis*¹⁰¹ została rozszerzona także na inne osoby świeckie. Obecne normy odnoszące się do nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej określa kan. 230 § 3 KPK¹⁰² Instrukcja jedynie przypomina dotychczasowe przepisy w tej dziedzinie.

Motywnym wprowadzenia tej posługi liturgicznej, którą mogą wypełniać świeccy, była troska Kościoła o łatwiejszy dostęp do Komunii świętej wierznych uczestniczących w wielkich zgromadzeniach liturgicznych, a zwłaszcza chorych. Posługę tę nadzwyczajni szafarze wypełniają tylko wtedy, gdy ist-

¹⁰⁰ W związku z tym J. P. Plöger zauważa, że formuła trynitarna brzmi: „niech w a s błogosławi... i zmiana jej na „niech n a s błogosławi...” wynika z niezrozumienia tej podwójnej roli prezbitera. Może to być przejawem demokratyzacji, nie ma jednak uzasadnienia, gdyż błogosławieństwo jest mocą święceń i skierowane jest do zgromadzenia. Wskazuje na to również gest – kapłan czyni znak krzyża nad wiernymi, a sam się nie żegna! Zob. J. G. P l ö g e r. *Vom Segen des Herrn*. W: *Gott feiern*. Hrsg. von J. G. Plöger. Herder 1990 s. 280.

¹⁰¹ AAS 65:1973 s. 264-271. Komentarz do instrukcji *Immensae caritatis* zob. „Notitiae” 9:1973 s. 168-173; zob. też: Cz. K r a k o w i a k. *Instrukcja Kongregacji Sakramentów „Immensae caritatis”* „Collectanea Theologica” 44:1974 fasc. 4 s. 65-70; W G ó r a l s k i. *Charakter pastoralny instrukcji Kongregacji Sakramentów Świętych „Immensae caritatis” dnia 29 stycznia 1973 r* „Prawo Kanoniczne” 17:1974 nr 1-2 s. 101-109; A. H ö r m e r *Kommunionshelfer und eucharistische Frömmigkeit*. „Heiliger Dienst” 28:1974 s. 59-63. L. B a l t e r. *Nadzwyczajny szafarz Eucharystii*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 31 1978 s. 207-214; M. P a s t u s z k o. *Szafarz Eucharystii*. „Prawo Kanoniczne” 30:1987 nr 3-4 s. 29-48.

¹⁰² Zob. T K u j a w s k i. *Szafarz Komunii św. w przepisach Prawa Kanonicznego*. „Homo Dei” 56:1987 s. 283-289; W N o w a k. *Nadzwyczajny szafarz Komunii św* Tamże 60:1991 s. 19-26; M. P a s t u s z k o. *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*. Kielce 1997 s. 117-126; Cz. K r a k o w i a k. *Nadzwyczajni szafarze Komunii św. w Archidiecezji Lubelskiej*. „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 69:1995 s. 107-117; M. T e ś l u k. *Posługa nadzwyczajnego szafarza Komunii św* Lublin 1999 (mps w Bibliotece KUL).

nieje rzeczywista konieczność. Prawo kościelne określa ściśle, kiedy ma miejsce taka konieczność, a mianowicie: gdy brak szafarzy zwyczajnych albo z powodu prawdziwej przeszkody nie mogą oni udzielać Komunii świętej, wreszcie – gdyby z powodu dużej liczby wiernych udzielanie Komunii znacznie by przedłużało liturgię mszalną.

Szczegółowe zasady ustanawiania funkcji posługi nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej określają poszczególne Konferencje Biskupów, natomiast w każdej diecezji zleca ją miejscowy biskup albo na określony czas (*ad tempus*), albo tymczasowo (*ad actum*). W wypadkach wyjątkowych i nieprzewidzianych istnieje również możliwość zlecenia funkcji nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej przez przewodniczącego liturgii mszalnej¹⁰³

W związku z wypełnianiem tej funkcji Instrukcja wyraźnie piętnuje następujące nadużycia: udzielanie sobie samemu Komunii świętej na sposób koncelebujących kapłanów; dołączanie do odnawiania przyrzeczeń kapłańskich w Wielki Czwartek przez tych, którzy odnawiają śluby zakonne lub otrzymują upoważnienie do udzielania Komunii świętej; dopuszczanie bez prawdziwej konieczności nadzwyczajnych szafarzy do udzielania Komunii świętej w czasie Mszy (art. 8 § 3).

b) Współdziałanie w duszpasterstwie chorych

Udziału świeckich w trosce o chorych wymaga Rytuał *Sakramenty chorych*¹⁰⁴ Rola świeckich w tej dziedzinie duszpasterstwa jest ogromna. Instrukcja określa ich zadania jako towarzyszenie chorym w najcięższych chwilach ich życia, budzenie pragnienia przyjęcia sakramentów pokuty i pojednania oraz namaszczenia chorych, przygotowanie do dobrej spowiedzi sakramentalnej i przyjęcia we właściwym czasie namaszczenia chorych. W posługiwaniu się sakramentaliami świeccy nie mogą czynić niczego, co jest zastrzeżone prezbiterom i biskupom. W żadnym wypadku nie wolno świeckim namaszczać ani olejem poświęconym, ani żadnym innym. Uzasadnione jest to troską o właściwe stosowanie i rozumienie sakramentu namaszczenia chorych. Może bowiem powstać wrażenie, że świeccy udzielają tego sakramentu,

¹⁰³ *Mszał Rzymski dla diecezji polskich* (Poznań 1986 s. (6)) zawiera w dodatku upoważnienie do jednorazowego rozdzielania Komunii świętej wraz z formułą błogosławieństwa: „Niech Bóg cię błogosławi, abyś godnie rozdawał swoim braciom i siostram Ciało Chrystusa”

¹⁰⁴ *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*. Katowice 1978 nr 17; zob. Cz. K r a k o w i a k. *Eklezjalny charakter troski o chorych*. „Homo Dei” 48:1979 s. 264-274; t e n ż e. *Owiedziny i Komunia św. chorych*. „Collectanea Theologica” 50:1980 fasc. 2 s. 107-112.

podczas gdy jest to zarezerwowane jedynie prezbiterom i biskupom¹⁰⁵ Wynika to ze związku owego sakramentu z odpuszczaniem grzechów i przyjmowaniem Eucharystii (art. 9 § 1-2). Każde inne działanie określane jest jako symulacja udzielania sakramentu (por. KPK kan. 1379; 392 § 2).

c) Asystowanie przy zawieraniu małżeństw

Świeccy mogą asystować przy zawieraniu małżeństwa jedynie tam, gdzie brak świętych szafarzy (*ministri sacri*). Delegowanie jednak świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństw wymaga spełnienia trzech warunków: biskup może udzielić takiego pozwolenia tylko wtedy, gdy brakuje kapłanów lub diakonów; Konferencja Biskupów uznała, że w danej diecezji takie rozwiązanie jest konieczne; Stolica Apostolska wyraziła na to zgodę (art. 10 § 1; por. KPK kan. 1112 § 1-2)¹⁰⁶

d) Udzielanie chrztu

Prawo kościelne przewiduje, że w przypadku braku szafarzy wyświęconych, jako zwyczajnych szafarzy chrztu, lub gdy są oni poważnie przeszkodzeni, świeccy mogą być wyznaczeni do udzielania chrztu (por. KPK kan. 230). Należy jednak uczciwie ocenić, czy zachodzą takie przeszkody i czy istnieje prawdziwa konieczność. Nie mogą być tak traktowane np. nadmiar pracy szafarza zwyczajnego, jego zamieszkiwanie poza terenem parafii ani też jego niedyspozycja w dniu przewidzianym przez rodzinę dziecka na chrzest. Okoliczności takie nie stanowią wystarczającej racji delegowania świeckiego do udzielania chrztu. Należy także unikać powierzania takiego uprawnienia na stałe (art. 11).

e) Prowadzenie liturgii pogrzebowej

Rytuał *Obrzędy pogrzebowe* przewiduje możliwość sprawowania części liturgii pogrzebowej przez świeckich¹⁰⁷ Chodzi głównie o stację w domu zmarłego i stację na cmentarzu oraz Wigilię przy zmarłym (*Obrzędy pogrzebu*

¹⁰⁵ Zob. J. S t a n i e k. *Czy szafarzem namaszczenia chorych może być diakon lub osoba świecka?* „Collectanea Theologica” 67:1997 fasc. 3 s. 139-140.

¹⁰⁶ Zob. T P a w l u k. *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Prawo małżeńskie*. Olsztyn 1984 s. 181-183.

¹⁰⁷ *Obrzędy pogrzebu*. Wyd. 2. Katowice 1991 nr 19; zob. Cz. K r a k o w i a k. *Nowe obrzędy pogrzebowe według Rytuału dla diecezji polskich*. „Wiadomości Diecezji Lubelskiej” 52:1978 s. 199-209.

nr 19). Jednakże ze względu na posługę kapłańską wobec uczestników pogrzebu, zwłaszcza osób spoza Kościoła lub jedynie luźno z nim związanych, wskazane jest, nawet za cenę wyjątkowego poświęcenia, aby prezbiterzy i diakoni osobiście przewodniczyli liturgii pogrzebu według miejscowych zwyczajów i wykorzystali ją jako okazję do ewangelizacji. Jedynie w przypadku prawdziwego braku szafarzy wyświęconych wyznaczeni i dobrze przygotowani pod względem doktrynalnym i liturgicznym wierni świeccy mogą prowadzić obrzędy pogrzebowe (art. 12)¹⁰⁸

3. Współdziałanie świeckich w wypełnianiu funkcji pasterskiej („*munus pascendi*”)¹⁰⁹

Według Instrukcji oryginalny sens terminu *ministerium* (*servitium*) wyraża po prostu dzieło, przez które członkowie Kościoła przedłużają w jego wnętrzu i dla świata misję i posługę Chrystusa¹¹⁰

Wszyscy wierni są wezwani i uzdolnieni do uczestnictwa w zbawczej misji Kościoła. Działalność świeckich w zakresie ich własnego powołania w ramach porządku doczesnego jest autonomiczna i spełniana na ich odpowiedzialność, także wtedy gdy działają w Kościele. Nie jest to jednak działalność kościelna, czyli urzędowa, ani nie jest podejmowana w imieniu Kościoła (por. KPK kan. 225 § 2; KK 31; DA 24)¹¹¹ Instrukcja wyraża się z uznaniem o istnieją-

¹⁰⁸ Zob. *Beauftragung von Laien zum Begräbnisdienst*. „Pastoralblatt des Bistums Eichstätt” Nr 6 vom 5. Mai 1995 s. 176-178.

¹⁰⁹ Instrukcja art. 4-5. W KPK odnośne kanony (330-572) dotyczą hierarchicznego ustroju Kościoła. Zob. D y d u c h. *Obowiązki i prawa wiernych świeckich* s. 156-178; t e n ż e. *Udział świeckich w potrójnej misji* s. 49-52.

¹¹⁰ „[...] in primogenio sensu, vox «ministerium» (*servitium*) opus tantum significat quo membra Ecclesiae intra ipsam et per orbem terrarum prolatant missionem et ministerium Christi” (art. 1 § 2).

¹¹¹ Nauka o kapłaństwie wspólnym przyczyniła się do dowartościowania roli i posługiwania świeckich w Kościele, zwłaszcza w celebracji liturgii. Nie stanowi to jednak konkurencji dla kapłaństwa służebnego, lecz jest zbogaceniem życia Kościoła. Kapłaństwo wspólne jest podstawą współdziałania z członkami hierarchii w wypełnianiu potrójnej misji Kościoła. Najwyraźniej widoczne jest to zwłaszcza w *munus docendi* (nauczanie, katecheza) oraz w *munus sanctificandi* (liturgia). Ze względu jednak na coraz częstszy brak świętych szafarzy, w wielu Kościołach lokalnych świeccy uczestniczą w coraz szerszym zakresie także w *munus regendi*, czyli zarządzaniu parafią. W związku z tym mówi się o tzw. duszpasterstwie kooperacyjnym. Polega ono na tym, że tworzy się zespół złożony z prezbiterów, diakonów i świeckich dla posługi duszpasterskiej w wielu parafiach jednego regionu lub dekanatu. Tego rodzaju zespoły przewiduje KPK w kan. 517 § 1, wymagając jednocześnie zasady indywidualnej odpowiedzialności za

cych w wielu Kościołach lokalnych formach współdziałania odpowiednio przygotowanych świeckich w wypełnianiu przez parafie posługiwania pastoralnego w szpitalach, szkołach, więzieniach i w wojsku.

Zakres obowiązków i kompetencji świeckich współpracowników prezbiterów normuje prawo kościelne, na które powołuje się Instrukcja. Przypomina ona, że włączanie świeckich w posługę pastoralną w rozumieniu kan. 517 § 2 KPK powinno łączyć się z zachowaniem dwóch warunków, a mianowicie: gdy spowodowane to jest rzeczywistym brakiem kapłanów, a nie ich wygodą lub niewłaściwie rozumianą promocją laikatu, oraz gdy będzie to rozumiane jedynie jako uczestnictwo (*participatio*) w posłudze, a nie kierowanie, koordynowanie, moderowanie, zarządzanie parafią, gdyż te funkcje przysługują jedynie prezbiterowi (art. § 4 a, b)¹¹² W żadnym wypadku świecki współpracownik nie może być określany terminem „kierownik”, „przewodnik wspólnoty” lub podobnymi terminami¹¹³ W Kościele bowiem są urzędy i funkcje związane wyłącznie ze święczeniami. Jedynie przyjęte święcenia są podstawą pełnego wypełniania funkcji pasterskiej w Kościele. Nikomu, kto nie otrzymał sakramentu święceń, nie przysługuje więc – w rozumieniu kościelnym – tytuł „pasterz” Świeccy nie mogą zatem zastępować księdza podejmując obowiązki związane z urzędem (*officium*) proboszcza¹¹⁴ Właściwym pasterzem wspólnoty parafialnej może być jedynie posiadający święcenia. Tam, gdzie brak kapłanów, świeckim można powierzać pewne funkcje zastępcze, lecz nie rozwiązuje to wszystkich problemów wspólnot kościelnych, a może stwarzać, i często rzeczywiście stwarza, nowe problemy Instrukcja zaznacza, że ukończenie przez księdza 75 lat życia nie zwalnia go automatycznie (*ipso iure*) z posługiwania kapłańskiego (*ex officio pastoralis*). Zwolnienie z pełnionych zadań następuje dopiero wtedy, gdy biskup, uwzględnivszy sytuację proszącego oraz potrzeby pastoralne Kościoła, przyjmie dymisję zgodnie z kan. 538 § 3 KPK. Jednocześnie Instrukcja zaleca, aby tam, gdzie brak prezbiterów, biskupi postępowali w tym względzie „ze szcze-

---

całość duszpasterstwa przed biskupem. W ten sposób zostaje zachowana zasada, że proboszcz jest „własnym pasterzem” powierzonej sobie wspólnoty (KPK kan. 519). Zob. K r ä m e r. *Duszpasterskie posługi i urzędy* s. 108.

¹¹² Art. 4 § 1 b: „pro certo habeatur agi «de participatione in exercitio curae pastoralis», non quidem de facto dirigendi, coordinandi, moderandi, gubernandi paraeciam; quod quidem, secundum cononis textum, soli presbytero competit”

¹¹³ Tamże art. 4 § 2 przyp. 76.

¹¹⁴ „Nihilominus affirmatur, ad eandem normam iuris, has participandi formas nulla quidem ratione substituere posse officium parochi” (art. 4 § 1 b).

gólną ostrożnością” Księżom natomiast przypomina, że jeśli nie wchodzi w grę ważne powody zdrowotne i dyscyplinarne (*nisi graves obstent causae valetudinis vel disciplinae*), biskupi diecezjalni nie są zobowiązani do przyjęcia dymisji księdza, który osiągnął wiek emerytalny. Instrukcja, powołując się na nr 44 *Dyrektorium o życiu i posłudze presbiterów* z 1994 r., uzasadnia to nie tylko potrzebami pastoralnymi konkretnego Kościoła, ale także tym, aby „uniknąć funkcjonalistycznej koncepcji świętego posługiwania”¹¹⁵

Współdziałanie świeckich w kierowaniu wspólnotą parafialną wyraża się przede wszystkim przez uczestnictwo ich przedstawicieli w Radach Parafialnych, Radach Duszpasterskich i Ekonomicznych (art. 5 § 2)¹¹⁶ Struktury te są formą aktywnego współuczestnictwa świeckich w życiu i działaniu Kościoła jako komunii¹¹⁷ Inną formą współdziałania w kierowaniu wspólnotą parafii lub diecezji są „zespoły studyjne lub grupy ekspertów”, powoływane przez biskupa dla rozwiązywania konkretnych problemów. Nie są to jednak gremia równorzędne z Radami Kapłańskimi, Duszpasterskimi i Parafialnymi (art. 5 § 5). W gremiach tych świeccy mają jedynie głos doradczy (por. KPK kan. 514-537). Przewodniczącym Rady Parafialnej może być tylko proboszcz, a ewentualne decyzje podjęte przez Radę bez udziału proboszcza lub wbrew niemu są nieważne z mocy samego prawa (art. 5 § 3; por. KPK kan. 536). Świeccy nie mogą natomiast należeć do Rady Kapłańskiej (art. 5 § 1) ani pełnić urzędu dziekana (art. 5 § 6)¹¹⁸

¹¹⁵ Art. 4 § 2: „conceptum mere functionalem sacri ministerii vitandum”

¹¹⁶ Zob. R. K a m i ń s k i. *Powołanie i funkcjonalność parafialnej Rady Duszpasterskiej*. „Ateneum Kapłańskie” 70:1977 t. 89 s. 278-293; t e n ż e. *Rola parafialnych rad duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*. „Roczniki Teologiczne” 40:1993 z. 6 s. 91-100.

¹¹⁷ „[...] formam ostendunt participandi vitam et munus Ecclesiae in actuosa communione” (Instrukcja art 5).

¹¹⁸ W Kościele niemieckim znana jest praktyka bardzo szerokiego udziału świeckich w pastoralnych zadaniach Kościoła. Duża liczba świeckich, odpowiednio przygotowanych przez studia teologiczne i pastoralne, od ponad 25 lat pełni w parafiach, szpitalach i domach opieki funkcje pastoralne zlecane im przez władzę kościelną (są to *Pastoralassistentinnen, Gemeindeassistentinnen, Kommunionhelferinnen, Krankenpflegerinnen*) oraz współuczestniczą w kierowaniu całym życiem wspólnot parafialnych jako członkowie, a nawet przewodniczący Rady Parafialnej (*Pfarrgemeinderatvorsitzende*), niekiedy kierują całą parafią jako tzw. *Gemeindeleiter* Zob. W K a s p e r. *Die pastoralen Dienste in der Gemeinde* W: *Gemeinsame Synode der Bistümer in der Bundesrepublik Deutschland. Offizielle Gesamtausgabe I* Freiburg 1976 s. 581-636; W P ö t t e r. *Verantwortung des ganzen Gottesvolkes für die Sendung der Kirche*. Tamże s. 637-677. Stanowisko Synodu w tym względzie jest następujące: „In erklärten Notsituationen, wie sie mancherorts schon eingetreten sind, können als befristete Übergangslösung erfahrene und bewährte Laien im haupt- und nebenberuflichen pastoralen Dienst im Namen des Pfarrers bestimmte Aufgaben der Gemeindeleitung in Filialgemeinden ohne

ZAKOŃCZENIE

W Magisterium Kościoła po Vaticanum II łatwo zauważyć zasady teologiczne i jasne normy prawne dotyczące szeroko pojętego apostołstwa świeckich oraz ich współdziałania w ministerialnej posłudze kapłanów. Tak jedne, jak i drugie mają na celu, przez dowartościowanie i wykorzystanie otrzymanych urzędów, darów i charyzmatów, budowanie i umacnianie Kościoła jako tajemnicy, misji i komunii oraz zachowanie komunii między duchownymi (pasterzami) i świeckimi. Zadaniem pasterzy jest rozpoznawanie, ochrona, rozwój, mądre i świadome wykorzystanie daru każdego jego członka, zawsze jednak „bez pomieszania ról i funkcji czy zafałszowania statusu teologicznego i kanonicznego”¹¹⁹

Przejmowanie przez świeckich posługiwania typowego dla posiadających święcenia nigdy nie jest postępowaniem zwyczajnym ani też nie może być czymś trwałym, lecz zawsze związane jest z sytuacjami nadzwyczajnymi (*necessitas*), spowodowanymi brakiem wyświęconych szafarzy, i ma na celu duchowe dobro wiernych (*utilitas*). W żadnym wypadku nie można mówić o konkurencji między nimi, lecz o komplementarnym współdziałaniu w wypełnianiu na różne sposoby jednej misji Chrystusa i Kościoła: jedni na mocy kapłaństwa wspólnego, inni jako uczestnicy sakramentu święceń, który czyni ich reprezentantami Chrystusa Kapłana, Pasterza i Głowy Kościoła. Dlatego posługiwania kapłańskiego wynikającego ze święceń nie można zastąpić: „ministerium ordinatum substitui non potest”¹²⁰ W stwierdzeniu tym nie chodzi w żadnym wypadku o zachowanie przywilejów duchownych, ale ma ono podstawę w naturze Kościoła i woli samego Chrystusa, który ustanowił w nim posługę pasterską przekazywaną przez sakrament święceń włączający w sukcesję apostołską.

Według Jana Pawła II oraz międzydykasterialnej Instrukcji *Ecclesiae de mysterio* rozwiązanie występującego w wielu Kościołach lokalnych problemu braku kapłanów nie dokona się poprzez przejmowanie ich posługiwania przez świeckich, lecz jedynie przez gorącą i ustawiczną modlitwę o nowe powołania do służby w Kościele. Prawo kościelne daje podstawy uczestnictwa świec-

---

eigenen Priester übernehmen (s.u. 5.3.3). Gemeindeleitung in eigentlichen Sinn des Wortes schließt die Feier der Eucharistie ein und kann deshalb nur einem Priester übertragen werden” (tamże s. 613).

¹¹⁹ Jan Paweł II. *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła* nr 3.

¹²⁰ Instrukcja nr 3.

kich w posługiwaniu kościelnym w sytuacjach wyjątkowych, których nie można jednak uważać za „zwykłe i normalne” Ponadto należy pamiętać, że trudności wynikające z braku wyświęconych szafarzy jedynie „w ograniczonym stopniu i doraźnie” mogą być złagodzone przez powierzenie pewnych funkcji zastępczych ludziom świeckim.

W Kościele polskim, w którym – jak dotąd – nie brakuje duchownych, uczestnictwo świeckich w misji Kościoła, mimo widocznych znaków ich apostołskiego zaangażowania, nie jest jeszcze ani powszechne, ani wystarczające¹²¹ Dotyczy to wypełniania wszystkich trzech *munera*. Z pewnością w najszerszym zakresie świeccy współdziałają z kapłanami w dziedzinie szeroko pojętej ewangelizacji i dzieła uświęcania (liturgia), natomiast stanowczo za mało uczestniczą w zarządzaniu i podejmowaniu odpowiedzialności za parafię i diecezję w zakresie przewidzianym przez prawo kościelne. W tym duchu należy odczytać słowa Jana Pawła II z przemówienia do biskupów polskich odbywających wizytę *ad limina* w 1998 r. O aktywności świeckich w Kościele polskim Papież powiedział, że „czują się coraz bardziej świadomi swej roli w Kościele. Jest wielkim zadaniem Kościoła w Polsce, żeby tę samoświadomość eklezjalną u katolików świeckich pogłębić i czynić ją coraz bardziej dojrzałą w duchu Soboru Watykańskiego II. Potrzebne jest konsekwentne wprowadzanie soborowej nauki w praktykę duszpasterską na wszystkich szczeblach: parafialnym, diecezjalnym i krajowym”¹²²

Jak widzą współpracę świeckich z posługą kapłańską przyjęte już projekty dokumentów II Synodu plenarnego: *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*¹²³ i *Sól ziemi. Powołanie i postannictwo świeckich*¹²⁴?

Pierwszy z tych dokumentów główny akcent kładzie na posługi i funkcje liturgiczne, które świeccy powinni pełnić na mocy kapłaństwa wspólnego

¹²¹ Zob. J. Z a b ł o c k i. *Świeccy w odnowie porządku doczesnego (działalność społeczna, polityczna, kulturalna)*. „Ateneum Kapłańskie” 82:1990 t. 114 s. 397-406; J. P r z y b y ł o w s k i. *Laikat w Kościele polskim – obowiązki czy przywileje?* Tamże s. 428-439; M. S k w a r n i c k i. *Świeccy wobec kapłaństwa służebnego*. Tamże 85:1993 t. 120 s. 453-463; K. W o j a c z e k. *Świeccy w powojennym Kościele w Polsce: czy wykorzystana szansa?* Tamże t. 121 s. 59-74; A. D u n a j s k i. *Wierni świeccy w parafii – obawy czy nadzieje?* (*Świadectwo proboszcza*). Tamże 86:1994 t. 122 s. 43-54; I. M r o c z k o w s k i. *Odpowiedzialność świeckich za odnowę Kościoła w Polsce*. „Roczniki Teologiczne” 38-39:1991 z. 3 s. 61-72; *Wiara. Kultura. Społeczeństwo. Materiały Krajowej Rady Katolików Świeckich*. 1/1997 Tarnów 1997

¹²² „Gość Niedzielny” 1998 nr 8 s. 10.

¹²³ „Kurier Synodalny” 1999 nr 1 (58) s. 2-22.

¹²⁴ Tamże s. 23-34.

(nr 10), ubolewając przy tym, że tylko wyjątkowo pełnią je dorośli, a jeszcze zbyt często wypełnia je kapłan przewodniczący zgromadzeniu (nr 65). Synod zaleca, aby w każdej parafii istniał zespół liturgiczny, złożony z dorosłych, młodzieży i dzieci, w celu przygotowania wiernych do pełnienia posług liturgicznych (nr 83) oraz zespół ministrantów i schola, nie zezwala jednak na wprowadzanie posługi ministrantek (nr 85). Posługi (*ministeria*) lektora i akolity mogą otrzymać jedynie mężczyźni, którzy ukończyli 18 lat, odznaczając się odpowiednimi przymiotami i odbyli stosowną formację (nr 84).

Z kolei w projekcie dokumentu o powołaniu i posłannictwie świeckich ukazana jest teologia laikatu z podkreśleniem udziału w potrójnej misji Chrystusa na fundamencie sakramentu chrztu, z zaznaczeniem wszakże różnicy od kapłaństwa służebnego, które przez sakrament święceń jest uczestnictwem w sukcesji apostoelskiej (nr 2-8). Kapłaństwo wspólne świeckich realizuje się głównie w składaniu ofiary w Eucharystii i w misji uświęcania rozumianych w duchu KK 34 i KKK 901. Mówiąc o posługach liturgicznych zaznaczono, że poważnym błędem byłoby „zawężenie rozumienia ich kapłaństwa chrzcielnego jedynie do posług liturgicznych” (nr 9; 40). Na podkreślenie zasługuje uwaga, aby kapłaństwa wspólnego nie nazywać powszechnym, gdyż „dotyczy jedynie chrześcijan” (tamże). Odnoście do wypełniania funkcji prorockiej i królewskiej projekt powołuje się na odpowiednie dokumenty Kościoła ze wskazaniem możliwości współdziałania z pasterzami w służbie wspólnoty kościelnej przez pełnienie „różnorodnych posług stosownych do otrzymanych charyzmatów” (nr 11; por. EN 73; KKK 911). Dużą uwagę projekt przywiązuje do odpowiedniej formacji świeckich (nr 12-15; 35; 39; 45; 50) oraz do ich obecności i działania w Kościele i społeczeństwie. Płaszczyzną współpracy z duszpasterzami winny być istniejące w parafiach Rady Duszpasterskie i Ekonomiczne (nr 41), z zachowaniem wymaganego przez Kościół posłuszeństwa pasterzom (nr 39).

BIBLIOGRAFIA

- A d a m i a k E.. Posługa kobiet w Kościele. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarzabek. Lublin: Norbertinum 2000 s. 185-192.
- C i c h y S.. Misja kapłaństwa służebnego. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/95. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1994 s. 134-147

- C i c h y S.: Rola i zadania świeckich w sprawowaniu Eucharystii. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. Ewangelizacja i Eucharystia. Program duszpasterski na rok 1992/93. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1992 s. 354-363.
- C o l s o n J.: Designation des ministères dans le Nouveau Testament. LMD 102:1970 s. 21-29.
- G ó ź d ź K.: Posługiwanie w Kościele w aspekcie dogmatycznym. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarząbek. Lublin: Norbertinum 2000 s. 97-108.
- K l e i n h e y e r B.: Lektoren und Akoliten für die Liturgie in den Gemeinden. „Liturgisches Jahrbuch” 35:1985 s. 168-177
- K r a k o w i a k Cz.: Posługi i funkcje liturgiczne: teoria i praktyka. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarząbek. Lublin: Norbertinum 2000 s. 173-203.
- K r a k o w i a k Cz.: Posługiwanie duchownych i świeckich w Kościele. W: W służbie wartościom. Red. R. Kamiński. Kielce: Jedność 1999 s. 272-292.
- K r a k o w i a k Cz.: Święcenia prezbiterów w Pontyfikale Rzymskim z 1990 roku. W: Kapłan wśród kapłańskiego ludu (Homo meditans XIV). Red. W Słomka, J. Misiurek. Lublin: TN KUL 1993 s. 87-98.
- K u h n e A.: Die liturgischen Dienste. Liturgie als Handlung des ganzen Gottesvolkes. Paderborn 1982.
- M a r g a n ś k i B.: Uczestnictwo wiernych w liturgii w duchu Konstytucji „Sacrosanctum Concilium” W: Euntes docete. Red. S. Koperek. Kraków 1993 s. 90-102.
- M e y e r H. B.: Liturgischer Leitungsdienst durch Laien, „Heiliger Dienst” 47:1993 s. 173-201.
- P a c i o r e k A.: Posługiwanie w Kościele apostolskim. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarząbek. Lublin: Norbertinum 2000 s. 85-96.
- P a ł u c k i J.: Biskup – prezbiter – diakon w refleksji ojców Kościoła, RT 48:2001 z. 2 s. 33-49.
- S e y b o l d M.: Die Kirche als Mysterium in ihren Ämtern und Diensten. Eichstätt–Wien 1987.
- S o b e c z k o H.: Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego. Opole: WTUO 1999.
- S t a n i e c k i K.: Prezbiterat w nauczaniu Kościoła. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarząbek. Lublin: Norbertinum 2000 s. 117-122.
- S z u l c Fr.: Doświadczenie Kościoła dziś. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarząbek. Lublin: Norbertinum 2000 s. 37-42.
- V a n h o y e A.: Kapłaństwo Chrystusa i kapłaństwo chrześcijan. RBL 44:1991 s. 4-18.

THE THEOLOGICAL AND NORMATIVE PRINCIPLES OF THE COOPERATION OF THE LAITY IN SACERDOTAL MINISTRY

S u m m a r y

The laity and the clergy are equal in their dignity on the basis of baptism. In various ways they fulfill the mission with which the Church has been entrusted by Christ: the Laity – by virtue of common priesthood, and the clergymen (*ministri sacri*) – by virtue of the sacrament of the priesthood. They all contribute to the building of the Church as a *communio*. The theological and normative principles of cooperation of the lay people in their ministry proper to their ordination (*ministri ordinati*) have been defined by the Vatican Council II. Now the post-conciliar regulations are included in the *Christifideles laici* and *Pastores dabo vobis* and in the Intercastrial Instruction *Ecclesiae de mysterio* of 15 August 1998. The author's reflection is founded on the doctrine of the Magisterium of the Church, one that deals with the theological grounds, forms and range of cooperation of the lay people in their sacerdotal ministry of the holy ministers. The author first defines the difference between *ministerium ordinatum* and *non ordinatum*, in order to formulate then the following theological principles by which the lay people and the clergymen cooperate: the whole Church as the sacerdotal people of God participates in the only priesthood of Christ, although in various degrees. The lay people participate in common priesthood (*commune*), the clergymen as *ministri sacri et pastores* in ministerial priesthood (*ministeriale*); in the Church there is one mission (*missio*), but various ministries (*ministerium*). It is only *ministri sacri* that by virtue of being made like Christ and by the gift of the Holy Ghost (*configuratio*) in the sacrament of the priesthood they can act in the Church *in persona Christi* and be the sign of Christ the Head of the Church. *Ministerium sacerdotale* is a specific form of ministry in the Church, in which the lay people cannot replace the clergy. Only under extraordinary circumstances may the lay people be authorized by the pastors of the Church to replace them in the ministry which does not require the sacrament of the priesthood. This ministry includes *munus docendi, sanctificandi* and *pascendi*. Nevertheless they never become thereby pastors, nor can administer a parish.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: świeccy, funkcje liturgiczne, posługa, urząd, kapłan.

Key words: the laity (lay people), liturgical functions, ministry, office, priest.